

ÚSTAV PAMÄTI NÁRODA
Miletičova 19, P.O. Box 29, 820 18 Bratislava 218

**Výročná správa
o činnosti Ústavu pamäti národa
za rok 2022**

Bratislava 2023

- 1 ÚVOD**
- 2 ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O ČINNOSTI ÚSTAVU PAMÄTI NÁRODA**
 - 2.1 Činnosť orgánov Ústavu pamäti národa
 - 2.2 Organizačná štruktúra
 - 2.3 Personálne zabezpečenie
 - 2.4 Financovanie
 - 2.5 Tlač a médiá
 - 2.6 Agenda súdnych sporov
 - 2.7 Poskytovanie informácií štátnym orgánom
 - 2.8 Medzinárodná spolupráca
 - 2.9 Spolupráca s ďalšími partnermi
- 3 AGENDA ÚČASTNÍKOV A VETERÁNOV PROTIKOMUNISTICKÉHO ODBOJA**
 - 3.1 Agenda účastníkov protikomunistického odboja
 - 3.2 Agenda veteránov protikomunistického odboja
- 4 INFORMATIKA**
 - 4.1 Správa informačného systému ÚPN
 - 4.2 Zverejňovanie informácií na internetových a intranetových stránkach
- 5 ARCHÍV**
 - 5.1 Delimitácie
 - 5.2 Archívne fondy
 - 5.3 Akvizičná činnosť
 - 5.4 Bádateľňa
 - 5.5 Knižnica
 - 5.6 Digitalizácia archívnych dokumentov
 - 5.7 Sprístupňovanie
 - 5.8 Evidencie a databázy – archívny informačný systém
 - 5.9 Odborná a osvetová činnosť
- 6 VEDECKÝ VÝSKUM A DOKUMENTÁCIA**
 - 6.1 Okruhy vedeckého výskumu a dokumentácie
 - 6.2 Vedecké a odborné konferencie, kolokviá a semináre
 - 6.3 Účasť na vedeckých konferenciách a seminároch
 - 6.4 Publikačná činnosť zamestnancov
- 7 VYDANÉ PUBLIKÁCIE**
 - 7.1 Edícia Monografie
 - 7.2 Edícia Dokumenty
 - 7.3 Edícia Zborníky
 - 7.4 Mimo edície
 - 7.5 Časopis *Pamäť národa*
- 8 AUDIOVIZUÁLNA TVORBA**
 - 8.1 Zaznamenávanie výpovedí svedkov obdobia neslobody
 - 8.2 Produkcia a distribúcia dokumentárnych filmov

9 POPULARIZAČNÉ A OSVETOVÉ AKTIVITY

- 9.1 Festival slobody
- 9.2 Diskusné podujatia
- 9.3 Prednášková činnosť
- 9.4 Výstavy
- 9.5 Informačné bulletiny pre študentov
- 9.6 Vzdelávacie videá
- 9.7 Iné aktivity

10 ZÁVER

1 ÚVOD

Ústav pamäti národa (ÚPN) je verejnoprávna inštitúcia so sídlom v Bratislave, zriadená zákonom č. 553/2002 Z. z. o sprístupnení dokumentov o činnosti bezpečnostných zložiek štátu 1939 – 1989 a o založení Ústavu pamäti národa a o doplnení niektorých zákonov (zákon o pamäti národa). Medzi jeho úlohy patrí úplne a nestranne hodnotiť obdobie neslobody, sprístupňovať dokumenty o prenasledovaní osôb, zverejňovať údaje o vykonávateľoch tohto prenasledovania, dávať podnety na trestné stíhanie trestných činov, poskytovať potrebné informácie orgánom verejnej moci, systematicky zhromažďovať a odborne dokumentačne spracovávať všetky druhy informácií, dokladov a dokumentov vzťahujúcich sa na obdobie neslobody, propagovať myšlienky slobody a obrany demokracie, rozhodovať o priznaní postavenia účastníka a veterána protikomunistického odboja a poskytovať verejnosti výsledky svojej činnosti, hlavne zverejňovať a sprístupňovať informácie o dobe neslobody 1939 – 1989 a o činoch a osudoch jednotlivcov, vydávať a šíriť publikácie a audiovizuálne diela vrátane vlastnej tvorby dokumentárnych filmov, organizovať vzdelávacie a kultúrno-spoločenské podujatia, prednášky, výstavy, semináre, odborné konferencie alebo diskusné fóra.

Výročná správa hodnotí činnosť ÚPN z hľadiska účelu jeho zriadenia, dokumentuje plnenie úloh a aktivity, ktoré ÚPN vykonával, materiálne a organizačné zabezpečenie plnenia úloh uložených zákonom o pamäti národa. Zaoberá sa všetkými aspektmi pôsobenia ÚPN v roku 2022. Približuje činnosť orgánov ÚPN a výsledky v oblasti sprístupňovania dokumentov, činnosti archívu, vedecko-výskumných, dokumentačných, publikačných, vzdelávacích a osvetových aktivít.

Medzi priority ÚPN v roku 2022 patrila aplikácia zákona o protikomunistickom odboji, delimitácia dokumentov z rezortov vnútra, obrany a spravodlivosti, ako aj príprava rekonštrukcie budovy, ktorú ÚPN získal do správy.

Výročnú správu o činnosti vypracovala Správna rada ÚPN dňa 28. apríla 2023. V Dozornej rade ÚPN ju Správna rada ÚPN prerokovala dňa 12. mája 2023.

2 ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O ČINNOSTI ÚSTAVU PAMÄTI NÁRODA

2.1 ČINNOSŤ ORGÁNOV ÚSTAVU PAMÄTI NÁRODA

Štatutárnym orgánom ÚPN je Správna rada ÚPN. Do jej pôsobnosti okrem iného patrí aj vypracúvať návrh rozpočtu ÚPN a ročnej účtovnej závierky a predkladať ich na prerokovanie vláde, schvaľovať organizačný poriadok ÚPN, mzdový poriadok a rokovací poriadok správnej rady ÚPN a ich zmeny, vymenúvať a odvolávať vedúcich organizačných zložiek ÚPN, ako aj vypracovať výročnú správu o činnosti ÚPN za predchádzajúci rok. Správna rada ÚPN taktiež každoročne pripravuje Plán činnosti ÚPN.

Správna rada ÚPN má deviatich členov. Funkciu člena Správnej rady ÚPN počas celého roka 2022 vykonávali: doc. Mgr. Juraj Buzalka, PhD., M. A.; prof. Mgr. Martin Homza, PhD.; Mgr. Matej Medvecký, PhD.; PhDr. Richard Pavlovič, PhD.; doc. PhDr. Marek Syrný, PhD.; PhDr. Monika Vrzgulová, CSc. a Mgr. Marína Zavacká, PhD. V roku 2022 skončil mandát člena Správnej rady ÚPN PhDr. Petrovi Zelenákovi, CSc. a Ing. arch. Mgr. Jánovi Pálffyemu, PhD. Na uvoľnené miesta Národná rada SR s účinnosťou od 17. júna 2022 zvolila Mgr. Jerguša Sivoša, PhD. a vláda SR s účinnosťou od 17. novembra 2022 menovala Ing. arch. Mgr. Jána Pálffyho, PhD. Funkciu predsedu Správnej rady ÚPN vykonával do 16. júna 2022 Ing. arch. Mgr. Ján Pálffy, PhD. a od 17. júna 2022 ju vykonáva Mgr. Jerguš Sivoš, PhD. Funkciu podpredsedníčky Správnej rady ÚPN vykonáva od 11. júna 2021 Mgr. Marína Zavacká, PhD.

V roku 2022 mala Správna rada ÚPN desať riadnych zasadnutí a jedno mimoriadne zasadnutie, na ktorých prijala 115 uznesení. Ďalších 16 uznesení prijala písomnou procedúrou *per rollam*. Správna rada ÚPN rokovala o základných rozhodnutiach dotýkajúcich sa činnosti ÚPN, schvaľovala interné riadiace akty a ich úpravy, ako aj úlohy a projekty, kontrolovala plnenie úloh a riešila situácie, ktoré súviseli s prijímaním nových zamestnancov. Na zasadnutia Správnej rady ÚPN boli podľa potreby pozývaní vedúci zamestnanci ÚPN, ktorí informovali o práci jednotlivých organizačných zložiek, a právnička ÚPN.

Výročnú správu o činnosti ÚPN za rok 2021 predstavil predseda Správnej rady ÚPN vo Výbore Národnej rady Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny dňa 9. júna 2022 a v pléne Národnej rady Slovenskej republiky dňa 23. septembra 2022. Plénum NR SR správu vzalo na vedomie dňa 27. septembra 2022. Ročnú účtovnú závierku ÚPN za rok 2021 vzala na vedomie dňa 18. mája 2022 vláda SR a dňa 15. júna 2022 Výbor Národnej rady Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny. Návrh rozpočtu ÚPN na rok 2023 prerokoval dňa 29. novembra 2022 Výbor Národnej rady Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny, plénum NR SR návrh schválilo 29. novembra 2022.

Dozorná rada ÚPN je najvyšším kontrolným orgánom ÚPN, dozerá na činnosť a hospodárenie ÚPN a Správnej rady ÚPN. Podľa povahy vecí zistené nedostatky oznamuje Správnej rade ÚPN, prezidentovi Slovenskej republiky, vláde Slovenskej republiky alebo Národnej rade Slovenskej republiky. Na svojich zasadnutiach bola informovaná predstaviteľmi a pracovníkmi ÚPN o činnosti ÚPN a jeho jednotlivých organizačných zložiek.

V zmysle zákona v nej Správna rada ÚPN prerokovala Ročnú účtovnú závierku ÚPN a Výročnú správu o činnosti ÚPN za rok 2021, ako aj návrh rozpočtu na rok 2023. V roku 2022 vykonávali funkcie členov Dozornej rady ÚPN Mgr. Martin Slávik, PhD., ktorý je zároveň jej predsedom, Juraj Olejček, DiS. art. a MUDr. Tomáš Stern.

2.2 ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA

ÚPN sa člení na tri odbory, ktoré zabezpečujú správu a sprístupňovanie archívnych dokumentov, ako aj ich digitalizáciu (Archív ÚPN), spracovanie informácií obsiahnutých v archívnych dokumentoch i svedectiev pamätníkov a ich sprostredkovanie verejnosti (Centrum výskumu obdobia neslobody) a činnosti potrebné pre riadny chod inštitúcie (Kancelária ÚPN).

Archív ÚPN eviduje, zhromažďuje, spravuje, spracúva, sprístupňuje, zverejňuje, využíva a ochraňuje dokumenty bezpečnostných orgánov Nemeckej tretej ríše a Zväzu sovietskych socialistických republík a bezpečnostných orgánov štátu, vytvorené a zhromaždené v období od 18. apríla 1939 do 31. decembra 1989. Vykonáva akvizičnú činnosť, realizuje výskum v oblasti archívniectva a pomocných vied historických a podieľa sa na osvetovej a výstavnej činnosti. Organizačnými zložkami Archívu sú sekretariát Archívu ÚPN, konzervátorské pracovisko, oddelenie fondov a zbierok, oddelenie bádateľne a knižnice a oddelenie evidencií a databáz.

Centrum výskumu obdobia neslobody realizuje základný a aplikovaný výskum obdobia neslobody, vykonáva rekonštrukciu mocenského aparátu a represívnych zložiek štátu obdobia neslobody, dokumentuje zločiny nacizmu a komunizmu. Prostredníctvom publikačných, vzdelávacích, osvetových, výstavných a audiovizuálnych aktivít, vedeckých a kultúrnych podujatí prezentuje výsledky svojej činnosti verejnosti a podieľa sa tak na šírení hodnôt slobody, humanizmu a demokracie. Organizačnými zložkami Centra sú sekretariát Centra výskumu obdobia neslobody, referát edičnej činnosti, oddelenie dokumentácie, oddelenie výskumu a vzdelávania a oddelenie audiovizuálnej tvorby.

Kancelária ÚPN zabezpečuje a koordinuje administratívnu, organizačnú a podpornú činnosť ÚPN a orgánov ÚPN, medzinárodnú spoluprácu, personálnu agendu, mediálne výstupy a kontakt s novinármi, právnu agendu, agendu účastníkov a veteránov protikomunistického odboja, financovanie z mimorozpočtových zdrojov, ekonomickú a finančnú agendu, vnútornú správu a správu informačných systémov. Organizačnými zložkami Kancelárie ÚPN sú sekretariát Kancelárie ÚPN, personálny referát, tlačový referát, referát podateľne a registratúrneho strediska, právny referát, organizačný referát, oddelenie ekonomiky a správy, oddelenie informačných technológií a oddelenie účastníkov a veteránov protikomunistického odboja.

2.3 PERSONÁLNE ZABEZPEČENIE

K 1. januáru 2022 bolo v pracovnom pomere na ÚPN 81 zamestnancov (z toho 4 na rodičovskej dovolenke) a k 31. decembru 2022 bolo v pracovnom pomere 79 zamestnancov (z toho 3 na rodičovskej dovolenke a 1 na materskej dovolenke). Do pracovného pomeru počas roka nastúpilo 5 zamestnancov. Pracovný pomer ukončilo 7 zamestnancov.

Vysokoškolské vzdelanie malo 66 zamestnancov (16 pracovníkov III. stupňa, 47 pracovníkov II. stupňa a 3 pracovníci I. stupňa), čo spolu predstavuje viac ako 83 % z celkového počtu zamestnancov evidovaných ku koncu roka 2022. Stredoškolské vzdelanie malo 13 zamestnancov (6 úplné stredné všeobecné a 7 úplné stredné odborné vzdelanie), čo predstavuje viac ako 16 %. 16 zamestnancov ÚPN malo vedecko-akademickú hodnosť PhD. (viac ako 20 % z celkového počtu zamestnancov ÚPN).

Počas roka 2022 sa uskutočnili viaceré zmeny v personálnom obsadení funkcií vedúcich pracovníkov. Kanceláriu ÚPN riadil do 16. júna 2022 Mgr. Jerguš Sivoš, PhD., následne bola dočasne poverená výkonom funkcie riaditeľky Mgr. Adela Martinkovičová. Do funkcie vedúcej oddelenia ekonomiky a správy bola s účinnosťou od 16. marca 2022 menovaná Ing. Daniela Klöckler. Vedením oddelenia účastníkov a veteránov protikomunistického odboja bol dočasne poverený Mgr. Tomáš Wieger, do funkcie riadne menovaný uznesením Správnej rady ÚPN s účinnosťou od 1. septembra 2022. Za riaditeľa Archívu ÚPN bol menovaný s účinnosťou od 1. októbra 2022 Mgr. Peter Mikle. Oddelenie fondov a zbierok riadila Mgr. Jana Maťašová, oddelenie knižnice a bádateľne Mgr. Ingrid Tišliarová. Centrum výskumu obdobia neslobody riadil z poverenia Mgr. Peter Jašek, PhD., vedúcim oddelenia dokumentácie bol Mgr. Michal Miklovič a oddelenie audiovizuálnej tvorby viedol z poverenia Mgr. et Mgr. Ján Endrődi. Oddelenie informačných technológií, oddelenie evidencií a databáz, ako aj oddelenie výskumu a vzdelávania riadili v zmysle organizačného poriadku riaditeľa odborov.

Zamestnanci si aj v roku 2022 individuálne zvyšovali svoje vzdelanie. Prevažujúcou formou systematického vzdelávania zamestnancov bolo absolvovanie odborných kurzov a školení. V súvislosti s realizáciou úloh v oblasti správy registratúry ÚPN sa poverení pracovníci jednotlivých organizačných zložiek zúčastnili školení o vedení a správe registratúry a administratívneho systému. Novoprijatí zamestnanci sa oboznámili s BOZP, s predpismi o ochrane osobných údajov a so základnými internými riadiacimi aktami ÚPN a podľa pôsobnosti a odbornej činnosti sa zúčastňovali aj na školeniach v oblastiach personalistiky, ekonomiky a rozpočtu, správy majetku štátu, vedenia účtovníctva a pod.

2.4 FINANCOVANIE

ÚPN mal na rok 2022 schválený transfer zo štátneho rozpočtu vo výške 2 624 376,00 €, v tom bežný transfer 2 624 376,00 € a kapitálový transfer nebol schválený. Zostatok kapitálového transferu z roku 2021 bol vo výške 352 916,00 € a rozpočet bol o túto sumu upravený. Počas roka 2022 nebol transfer zo štátneho rozpočtu Ministerstvom financií SR navýšený.

Po úprave realizovanej v zmysle rozpočtových pravidiel bol celkový upravený rozpočet ÚPN k 31. decembru 2022 vo výške 2 977 292,00 €, v tom bežný transfer 2 624 376,00 € a kapitálový transfer 352 916,00 €. Finančné prostriedky boli použité na financovanie úloh vyplývajúcich zo zákona o pamäti národa a tiež v súlade s príslušnými uzneseniami vlády SR.

Bežné výdavky boli čerpané na odmeňovanie zamestnancov v sume 1 295 616,00 €, na poisťné a príspevky do poisťovní v sume 536 845,00 €, na tovary a služby v sume 752 919,00 € a na transfery jednotlivcom v sume 38 960,00 €, v tom na odstupné vo výške 6 721,00 €, jednotlivcovi – finančný príspevok na stravovanie zamestnancov vo výške 24 906,00 € a nemocenské dávky vo výške 7 333,00 €.

V rámci tovarov a služieb boli finančné prostriedky čerpané najmä na výpožičku a za prenájom kancelárskych a archívnych priestorov v sume 141 237,00 € (nakol'ko ÚPN nemá v súčasnosti k dispozícii vlastné priestory), na odmeny členom Správnej a Dozornej rady ÚPN v zmysle zákona o pamäti národa vo výške 245 209,00 €. Ďalšie finančné prostriedky v rámci tovarov a služieb boli čerpané na materiálno-technické zabezpečenie činnosti ÚPN, organizovanie podujatí v rámci výkonu zákonom stanovených činností predovšetkým v oblasti vzdelávania, systematického zhromažďovania, odborného, vedeckého a dokumentačného spracovávanía informácií a dokumentov vzťahujúcich sa na obdobie neslobody, poskytovanie výsledkov svojej činnosti predovšetkým publikačnou a prezentačnou činnosťou. Medzi ďalšími výdavkami súvisiacimi s fungovaním ÚPN boli výdavky na zabezpečenie stravovania zamestnancov, kde bolo čerpaných 28 845,00 €, na prídely do sociálneho fondu 11 152,00 €, na špeciálne služby vrátane právnych služieb, kde sa uskutočnili úhrady za poskytnutie právnych služieb za roky 2020, 2021 a 2022, ako aj revízie zariadení a služby súvisiace s užívaním kancelárskych a archívnych priestorov v sume 41 505,00 €, na činnosť zamestnancov mimo pracovného pomeru (vrátane zabezpečenia upratovania priestorov) 18 170,00 €. Prostriedky rozpočtované v rámci tovarov a služieb na realizáciu projektov Európskej siete Pamäť a solidarita (ENRS) vo výške 50 000,00 € boli čerpané na vzdelávacie projekty: Seminar on Deportations, European Remembrance, Symposium in Dublin, Festival slobody 2022, Educational Leaflets for Students (Vzdelávacie prospekty), Medzinárodná konferencia „Komunistické strany 1956 – 1968“, In Between? (film production) a na administratívne náklady.

Kapitálové výdavky boli čerpané vo výške 23 784,00 €, a to na nákup kamery s príslušenstvom v sume 4 976,00 €, dochádzkového systému v sume 4 953,00 €, regálového systému do archívu ÚPN v sume 6 264,00 €, príslušenstva ku kamere v sume 6 716,00 € a na prípravnú a projektovú dokumentáciu súvisiacu s rekonštrukciou budovy v správe ÚPN v sume 875,00 €.

Finančné prostriedky pridelené zo štátneho rozpočtu na rok 2022 boli čerpané v celkovej sume 2 648 124,00 €, v tom bežné výdavky boli čerpané vo výške 2 624 340,00 € a kapitálové výdavky vo výške 23 784,00 €. Finančné prostriedky bežných výdavkov vo výške 35,84 € ostali nepoužité a boli v rámci zúčtovania dotácie poskytnutej v pôsobnosti MF SR vrátené do štátneho rozpočtu. Čiastka je nevýznamná, čerpanie výdavkov bežných služieb bola 100 %. Finančné prostriedky kapitálových výdavkov s potrebou vyčerpania do 31. decembra 2022 vo výške 7,32 € ostali nepoužité a boli v rámci zúčtovania dotácie poskytnutej v pôsobnosti MF SR vrátené do štátneho rozpočtu. Zostatok z rozpočtu kapitálových výdavkov určený na prípravnú a projektovú dokumentáciu súvisiacu s rekonštrukciou budovy v správe ÚPN bol vo výške 329 125,00 € a bude použitý pri realizácii projektu obnovy nehnuteľnosti v správe ÚPN v nasledujúcom roku.

V roku 2022 získal ÚPN z predaja publikácií a časopisov a za vydanie fotokópií finančné prostriedky vo výške 17 672,00 €.

Majetok ÚPN bol k 1. januáru 2022 v hodnote 5 818 293,00 € znížený o oprávky v sume 671 264,00 €. Zostatková hodnota majetku bola 5 147 029,00 €. V roku 2022 bol prírastok majetku v sume 21 343,00 €, úbytok v sume 50 114,00 €. ÚPN mal k 31. decembru 2022 majetok v hodnote 5 789 522,00 € znížený o oprávky v sume 793 079,00 €. Zostatková hodnota majetku k 31. decembru 2022 bola 4 996 443,00 €.

2.5 TLAČ A MÉDIÁ

Komunikácia ÚPN s médiami prebiehala najmä v súvislosti s prezentáciou výsledkov odbornej činnosti ÚPN, organizovaním vedeckých a osvetových podujatí, pietnych spomienok a výročí historických udalostí a osobností.

Odborní zamestnanci ÚPN poskytovali vyjadrenia na základe dopytu médií, najmä k politickej represii počas celého obdobia neslobody, k výročiam februára 1948, Sviečkovej manifestácie 1988, augusta 1968, novembra 1989, skartáciám a delimitáciám dokumentov z obdobia neslobody, pričom boli hosťami vo viacerých televíznych a rozhlasových reláciách a cykloch: *Dejiny.sk*, *Nočná pyramída*, *ŠtB: Prísne tajné!* (RTVS) a vystupovali v podcastoch médií: *aktuality.sk*, *SBS rádio (Austrália)*, *Stoj! Kto tam?* (BSK). Popri krátkych vystúpeniach v spravodajstvách televíznych staníc a rozhlasu mali viacero vystúpení vo väčších mediálnych televíznych a rozhlasových formátoch.

V rámci televíznych formátov vystúpili pracovníci ÚPN v cykle diskusií RTVS *Dejiny.sk* (téma 80. roky; P. Jašek, B. Katrebová Blehová), *Do kríža* (téma pomenovanie ulice J. Tisa, P. Dubovský; osobnosť T. Kolakoviča, B. Katrebová Blehová), *Reflex* (TV Markíza; T. Klubert, výročie popravy J. Tisa; P. Jašek, výročie smrti A. Dubčeka); *Večerné správy RTVS* (host' v štúdiu P. Jašek, osobnosť A. Dubčeka).

V rozhlasových formátoch sa pracovníci ÚPN podieľali na relácii Slovenského rozhlasu *Historická Nočná pyramída* (téma vznik Charty 77, P. Jašek; Výročie Deklarácie slovenského národa, B. Katrebová Blehová, Atentát na R. Heydricha, T. Klubert; Transporty Židov zo Slovenska, P. Makyna; rok 1987: Bratislava/nahlas, mocenský pád G. Husáka, P. Jašek). Historici ÚPN vystúpili aj ako hostia v rozhlasovom cykle *SK dejiny* (P. Makyna, P. Dubovský). V relácii *Kontakty* vystúpil B. Kinčok ako host' na tému proces s katolíckymi biskupmi v roku 1951. Host'om relácie *Sobotné reflexie* bol T. Klubert (téma: Výročie SNP). V relácii *Biele miesta dejín 20. storočia* vystúpil P. Dubovský (téma emigranti v období komunizmu). V rozhlasovej sérii o dejinách Štátnej bezpečnosti, inšpirovanej dokumentárnym seriálom, bol host'om Ľ. Morbacher v dvoch dieloch *Mučenie elektrickým prúdom, bitky aj vyvolávanie schizofrénie; Nostalgia za ostnatým plotom*, M. Miklovič tiež v dvoch dieloch (*Sledovanie: Veľký brat ťa vidí. Štátna bezpečnosť tiež; Diplomati či rozviedčík? – Fungovanie Štátnej bezpečnosti v zahraničí*). M. Garek vystúpil v rozhlasovom cykle *Osudy, ktoré písalo 20. storočie* (na tému procesu proti skupine Za slobodné Československo v 50. rokoch). B. Katrebová Blehová aj P. Jašek vystúpili v reláciách, kde predstavovali nové knižné tituly ÚPN.

Pracovníci ÚPN vystupovali ako hostia aj v podcastoch na stránkach periodík. A. Martinkovičová a M. Miklovič ako hostia podcastu aktuality.sk komunikovali tému zničených spisov Štátnej bezpečnosti a M. Miklovič pre podcast austrálskeho rádia SBS tému vyrovnávania sa s totalitnou minulosťou. P. Jašek vystúpil v podcaste denníka Pravda na tému Nežnej revolúcie.

Osobitnú sériu podcastov nahrali pracovníci ÚPN pre Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. V sérii moderovaných rozhovorov so študentmi a moderátormi touto modernou formou priblížili mladej generácii celkovo trinásť tém z obdobia rokov 1939 – 1989. Prehľad spracovaných tém:

- Tomáš KLUBERT: *Slovenské národné povstanie; VUML – škola pre dospelých a manipulácia s faktami; Varšavská zmluva; Rada vzájomnej hospodárskej pomoci; Povinná vojenská služba;*
- Ondrej PODOLEC: *Slovenský štát. Jeho vznik a osobnosti; Ako sa žilo na Slovensku počas II. svetovej vojny; Iskra, pionier, zväzák, komunista;*
- Peter JAŠEK: *Okupácia Československa v auguste 1968; Normalizácia;*
- František NEUPAUER: *Prenasledovanie kresťanov; Likvidácia reholí;*
- Silvia HALADOVÁ: *Znárodnenie v roku 1948 a násilná kolektivizácia.*

V spolupráci s printovými médiami vyšlo viacero rozhovorov, reportáží a podkladov pre novinové články, ktoré uverejnili denníky SME, Denník N či internetové portály aktuality.sk, dennikstandard.sk a postoj.sk. V rámci spracovaných tém sa vyjadrovali k problematike Charty 77, pomenovaniu ulice v obci Varín po J. Tisovi, likvidácii reholí, Bielej légii, táborom nútenej práce na Slovensku, politickým procesom proti katolíckym biskupom a Milade Horákovéj, či k osobnosti Alexandra Dubčeka. Prehľad konkrétnych článkov sa nachádza v časti publikačná činnosť.

Prostredníctvom tlačových správ ÚPN prezentoval sympóziu Pamäť Európy, projekty Sound in the Silence a The Other Europe, návštevu predsedu vlády SR v ÚPN pri príležitosti 20. výročia prijatia zákona o pamäti národa, pietnu spomienku ku Dňu pamiatky obetí komunistického režimu, spomienkové podujatie na Jána Langoša a vernisáž výstavy Obete komunizmu na Slovensku, zverejnenie archívnych pomôcok, seminár Deň samizdatu, XII. ročník Festivalu slobody, vyhlásenie ÚPN v súvislosti s vojenskou agresiou Ruskej federácie a doplnenie prehľadu príslušníkov ŠtB. Ďalšie podujatia a spomienky boli prezentované prostredníctvom webovej stránky ÚPN a facebookového profilu ÚPN.

Na facebookovom profile ÚPN bola priebežne prezentovaná činnosť ÚPN, najmä organizácia odborných a spomienkových podujatí, tematické videá a textové správy k výročiam udalostí z obdobia neslobody. Samostatné kampane boli pripravené k 20. výročiu účinnosti zákona o pamäti národa a vzniku ÚPN a k dokumentárnym cyklom Môj emigrant, ŠtB: Prísne tajné (televízna a rozhlasová verzia), na ktorých príprave sa po odbornej stránke podieľali zamestnanci ÚPN.

2.6 AGENDA SÚDNYCH SPOROV

V roku 2022 boli ukončené štyri súdne spory vedené v neprospech ÚPN. V dvoch prípadoch rozhodli súdy v prospech ÚPN, v dvoch konaniach (pracovnoprávne spory) došlo z dôvodu hospodárnosti a odporúčania právneho zástupcu ÚPN k mimosúdnej dohode.

Voči ÚPN bola v roku 2022 podaná jedna nová žaloba na ochranu osobnosti.

V súvislosti s podaním oznámenia o skutočnostiach nasvedčujúcich tomu, že mohlo dôjsť k spáchaniu trestného činu zo dňa 30. novembra 2021 (skartácie osobných spisov príslušníkov bezpečnostných zložiek narodených v rokoch 1931 až 1937), bolo dňa 10. marca 2022 ÚPN doručené uznesenie o odmietnutí trestného oznámenia. Listom zo dňa 14. marca 2022 podal ÚPN voči predmetnému uzneseniu sťažnosť, ktorá bola uznesením Okresnej prokuratúry Topoľčany zamietnutá. Listom zo dňa 30. augusta 2022 podal ÚPN podnet na preskúmanie zákonnosti postupu prokurátora v predsúdnom konaní v zmysle príkazu generálneho prokurátora SR z 28. novembra 2019.

V súvislosti s podozrením z porušenia Zákona o pamäti národa ministerstvom vnútra skartovaním osobných spisov príslušníkov bezpečnostných zložiek zasadal dňa 20. januára 2022 Výbor NR SR pre obranu a bezpečnosť, na ktorý boli prizvaní aj zástupcovia ÚPN.

2.7 POSKYTOVANIE INFORMÁCIÍ ŠTÁTNYM ORGÁNOM

ÚPN poskytuje štátnym inštitúciám (Ministerstvo obrany SR, Národný bezpečnostný úrad, Slovenská informačná služba, Vojenské spravodajstvo) podklady na plnenie ich zákonných úloh. V roku 2022 ÚPN celkovo vybavil 894 žiadostí štátnych orgánov SR.

2.8 MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA

Na bilaterálnej úrovni pokračoval ÚPN v rozvoji spolupráce so zahraničnými partnerskými pamäťovými inštitúciami z Českej republiky (Ústav pre štúdium totalitných režimov a Archív bezpečnostných služieb), z Poľska (Inštitút národnej pamäti) a Maďarska (Historický archív maďarskej štátnej bezpečnosti, Komisia národnej pamäti).

ÚPN je prostredníctvom predsedu Správnej rady ÚPN zastúpený v Riadiacom výbore Európskej siete Pamäť a solidarita (ENRS), ktorý rozhoduje aj o projektoch realizovaných sieťou. ÚPN v ENRS zastupuje Slovenskú republiku. S Inštitútom ENRS, ktorý predstavuje výkonnú zložku siete, podpísal ÚPN dohodu o podpore 6 projektov:

- seminár na tému deportácií Židov;
- sympóziu Pamäť Európy v Dubline;
- Festival slobody;
- Vzdelávacie letáky pre študentov;
- Medzinárodná konferencia *Komunistické strany 1968 – 1980*;
- In Between?, vzdelávací projekt pre študentov.

Vo februári roku 2022 sa konalo jedno zasadnutie orgánov ENRS (poradného výboru a vedeckej rady) a dve zasadnutia Riadiaceho výboru ENRS. Na prvom zasadnutí, 23. mája 2022, sa výbor venoval aktuálnej téme súvisiacej so zaujatím stanoviska týkajúceho sa agresie Ruskej federácie proti Ukrajine. Výbor prerokoval aj otázky ohľadom spolupráce s pozorovateľskými krajinami (Rakúsko, Estónsko, Litva, Gruzínsko a Albánsko), ako aj perspektíve na rozšírenie siete (Španielsko, Lotyšsko). Prerokovala sa aj príprava zasadnutia zástupcov ministrov jednotlivých krajín členov siete v rámci sympózia v Dubline. Pracovníci Inštitútu ENRS prezentovali stav prípravy aktivít siete a ťažiskových projektov v roku 2022. Druhé rokovanie riadiaceho výboru sa konalo 11. októbra.

Výbor sa venoval všeobecnej agende vrátane zhrnutia stavu spolupráce s pozorovateľskými krajinami ENRS, návrhu sekretariátu ENRS priviesť nové krajiny do siete (Švédsko, Fínsko), prehľadu plnenia aktivít v roku 2022, ako aj plánu činnosti na rok 2023. Osobitnou témou bola možnosť spolupráce s Ukrajinou v roku 2023, v rámci ktorej sa diskutovalo o návrhoch ukrajinskej strany.

V rámci členstva v Európskej sieti úradov spravujúcich písomnosti tajnej polície sa konalo v dňoch 28. – 30. júna výročné stretnutie v Budapešti. Organizoval ho Historický archív maďarskej štátnej bezpečnosti. Na pracovnom rokovaní boli prediskutované otázky vyjadrenia solidarity k Ukrajine a k osudu dokumentov ukrajinskej štátnej bezpečnosti. Okrem všeobecnej agendy týkajúcej sa spolupráce členov siete a jej pozorovateľov sa riešila otázka spoločnej webovej stránky.

V roku 2022 pokračovala aj spolupráca s Platformou európskej pamäti a svedomia. Dôležitým bodom bolo riešenie stanoviska k vojne na Ukrajine, ako aj pripomenutie si dní obetí totalitných režimov (25. máj a 23. august).

ÚPN sa zapojil do viacerých medzinárodných projektov. V spolupráci s Ludwig Boltzmann Inštitutom v Grazi a Filozofickou fakultou Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach pripravili žiadosť o grant na schému Európskej únie Citizens, Equality, Rights and Values (CERV) Programme. Projekt mal názov *Out of Memory* a bol zameraný na výskum problematiky holokaustu a antisemitizmu.

V rámci odbornej spolupráce prebiehala výmena vedeckých článkov so zahraničnými partnerskými inštitúciami. V novembri 2022 bol P. Jašek vymenovaný za predsedu redakčnej rady vedeckého časopisu *Securitas Imperii*, ktorý vydáva Ústav pre štúdium totalitných režimov. O. Podolec z oddelenia výskumu a vzdelávania bol vymenovaný za člena redakčnej rady tohto časopisu. B. Katrebová Blehová bola vymenovaná za členku redakcie časopisu *The Exile Review* (vydavateľ poľský Inštitút národnej pamäti). P. Jašek sa ako člen redakčnej rady časopisu *Pamięć i sprawiedliwość* (vydavateľ poľský Inštitút národnej pamäte) podieľal na posudzovaní textov v tomto časopise. V priebehu roku 2022 sa tiež podarilo nadviazať spoluprácu s archívom vo Vojvodine (jej súčasťou bude najmä výmena vedeckých článkov, publikácií a výstav), ako aj organizáciou Múzeum obetí komunizmu vo Washingtone.

2.9 SPOLUPRÁCA S ĎALŠÍMI PARTNERMI

Aj v roku 2022 pokračoval ÚPN v spolupráci s organizáciami politických väzňov. Za účasti predstaviteľov Konfederácie politických väzňov Slovenska a Politických väzňov-Zväzu protikomunistického odboja pripravil pietne spomienky pri pamätníku na Jakubovom námestí a Bráne slobody a pri centrálnom pamätníku obetí komunistického režimu na Cintoríne Vrakuňa a sa zúčastnil viacerých pietnych spomienok pri pamätníkoch na rôznych miestach Slovenska.

Počas roka pokračovala aj dlhodobá spolupráca s Bratislavským samosprávnym krajom či občianskym združením Klub 89. Viacero podujatí sa realizovalo aj v spolupráci s Múzeom obetí komunizmu v Košiciach.

Pracovníci ÚPN pôsobili v Ústrednej predmetovej komisii Štátneho pedagogického ústavu pre predmety dejepis a občianska výchova.

3 AGENDA ÚČASTNÍKOV A VETERÁNOV PROTIKOMUNISTICKÉHO ODBOJA

Agenda účastníkov a veteránov protikomunistického odboja predstavovala jednu z ťažiskových úloh ÚPN počas roka 2022. Po novele zákona o príplatku k dôchodku politickým väzňom došlo k enormnému nárastu počtu žiadostí o udelenie štatútov účastníka a/alebo veterána protikomunistického odboja. Na uvedenú situáciu ÚPN reagoval úpravou pôvodného plánu činnosti, zapojením interných zamestnancov systemizovaných na iných organizačných zložkách a prijatím nových zamestnancov.

3.1 AGENDA ÚČASTNÍKOV PROTIKOMUNISTICKÉHO ODBOJA

Podľa § 11 zákona č. 219/2006 Z. z. o protikomunistickom odboji a podľa § 8 zákona č. 553/2002 Z. z. o pamäti národa ÚPN rozhoduje o priznaní postavenia účastníka protikomunistického odboja. Tento štatút je oprávnený získať občan, ktorý sa v období od 6. októbra 1944 do 17. novembra 1989 postavil na odpor proti komunistickému režimu. ÚPN o priznaní štatútu rozhoduje na základe zákona. V prípadoch *in memoriam* môže ÚPN priznať postavenie účastníka protikomunistického odboja *in memoriam* aj z vlastného rozhodnutia. ÚPN o priznaní štatútu rozhoduje na základe písomnej žiadosti. V prípade, ak žiadosť neobsahuje dostatočné množstvo informácií, overuje sa prípadná protikomunistická činnosť vyhľadávaním náležitých dokumentov uložených v archívoch na území Slovenskej republiky a Českej republiky. Pri skúmaní oprávnenosti žiadosti sa zisťujú aj možné prekážky, ktoré definuje zákon.

Správna rada ÚPN uznesením z 15. marca 2019 zriadila Komisiu na preskúmanie žiadostí o priznanie postavenie účastníka a veterána protikomunistického odboja ako svoj stály poradný orgán pre posudzovanie žiadostí, pri ktorých vyvstali nejasnosti vyžadujúce posúdenie a stanovisko viacerých odborníkov. Komisia v roku 2022 zasadala štyrikrát a spracovala 18 žiadostí.

V roku 2022 ÚPN vybavil 245 žiadostí, z toho v 40 prípadoch konanie o priznanie postavenie účastníka protikomunistického odboja zastavil. Postavenie účastníka protikomunistického odboja priznal v 102 prípadoch. K 31. decembru 2022 ÚPN priznal postavenie účastníka protikomunistického odboja celkovo 1 213 osobám.

3.2 AGENDA VETERÁNOV PROTIKOMUNISTICKÉHO ODBOJA

Od roku 2009 ÚPN priznáva oprávneným žiadateľom aj postavenie veterána protikomunistického odboja podľa zákona č. 219/2006 Z. z. Postavenie veterána protikomunistického odboja priznal v 99 prípadoch, pričom ÚPN predložil informácie o udelených štatútoch Vojenskému úradu sociálneho zabezpečenia a Sociálnej poisťovni. K 31. decembru 2022 ÚPN priznal postavenie veterána protikomunistického odboja celkovo 1 132 osobám.

Tradičné odovzdávania dekrétov veteránov protikomunistického odboja sa v roku 2022 konali v Bratislavskom kraji (Bratislava: 10), Košickom kraji (Michalovce: 1), Nitrianskom kraji (Nitra: 28), Prešovskom kraji (Prešov: 1, Šarišské Michalany: 2), Trenčianskom kraji (Nová Dubnica: 1), Trnavskom kraji (Trnava: 1, Leopoldov: 3, Suchá nad Parnou: 8), Žilinskom kraji (Žilina: 3, Liptovský Mikuláš: 11) a Zlínskom kraji v Českej republike (Uherské Hradište: 1). Celkovo boli dekréty odovzdané 70 osobám.

4 INFORMATIKA

4.1 SPRÁVA INFORMAČNÉHO SYSTÉMU ÚPN

Pracovníci ÚPN vo vlastnej réžii zabezpečovali funkčnosť hardvérového a softvérového vybavenia, od zariadení v technologickej miestnosti ÚPN až po koncové zariadenia v jednotlivých kanceláriách, pričom všetky tieto zariadenia nesú v sebe množstvo softvérových aplikácií.

V roku 2022 pribudlo 6 pracovných staníc a notebookov. Súhrnne z hľadiska počtu zariadení aktuálne spravujú pracovníci ÚPN 3 komunikačné servery, 4 aplikačné servery, 111 PC a notebookov, 8 skenerov (5 papierových, 2 mikrofišové a 1 knižný skener), 26 tlačiarň rôznej funkcionality, 5 externých sieťových diskov, 3 diskové polia, digitálnu telefónnu ústredňu, dochádzkový systém s 2 terminálmi a záložný zdroj elektrickej energie pre zariadenia v technologickej miestnosti.

Z hľadiska softvérovej administrácie v roku 2022 bolo potrebné z dôvodu neaktuálnosti úplne preinštalovať operačné systémy na 2 linuxových serveroch a na 1 linuxovom serveri bol systém aktualizovaný na najnovšiu verziu. Následne bol na všetkých týchto serveroch uvedený do prevádzky systém IDRAC (Integrated Dell Remote Access Controller), ktorý umožňuje správcovi systémov bezpečnú správu lokálnych a vzdialených serverov a pomáha im nasadzovať, aktualizovať a monitorovať servery Dell EMC PowerEdge. V spolupráci s dodávateľskou firmou bol uvedený do prevádzky dochádzkový systém a jeho aplikačná časť bola inštalovaná na jeden z aplikačných serverov. Po zakúpení nového switch zariadenia pre archív bol tento nakonfigurovaný a prispôbený prácam v Archíve ÚPN. Pre prípad výpadku systému *Lustrator* (prístup do digitálneho archívu ÚPN) bol v roku 2022 tento systém v obmedzenom režime nakonfigurovaný na separátnom počítači. Systém *Lustrator*, ktorý používajú interní bádatelia je prevádzkovaný na jednom z aplikačných serverov.

Priebežne sa realizoval monitoring bezpečnosti siete, na základe vlastných zistení, ale aj na základe upozornení dohľadového centra NASES na zraniteľnosť systémov, korigovali sa problémy a analyzovali sa podvodné emaily doručené do ÚPN.

4.2 ZVEREJŇOVANIE INFORMÁCIÍ NA INTERNETOVÝCH A INTRANETOVÝCH STRÁNKACH

Na stránke ÚPN www.upn.gov.sk (www.upn.sk) sa v roku 2022 zverejnilo 76 informácií o činnosti ÚPN, 2 informácie o publikáciách, 3 slidere, 1 text v kalendáriu, 12 informačných letákov pre študentov, 3 čísla časopisu *Pamäť národa*, objednávky (252 záznamov), faktúry (511 záznamov), 76 zmlúv a dodatkov.

Sprístupnených bolo 644 PDF súborov do skôr zverejnených archívnych fondov a pomôcok (Doplnených 66 inventárnych pomôcok k 480 fondom. Ide najmä o fondy krajských a okresných operatívnych útvarov Štátnej bezpečnosti, útvarov pasov a víz, Pohraničnej stráže, ale aj fondy pracovných táborov, politických strán a spoločenských organizácií). Zverejnilo sa doplnenie organizačnej a personálnej rekonštrukcie krajských a okresných útvarov ŠtB na Slovensku o 70 nových príslušníkov a 80 nových záznamov o priebehu služby.

Priebežne bola aktualizovaná hlavná stránka internetového sídla ÚPN. Zverejňovali sa pozvánky podujatí, ktoré ÚPN organizoval a tiež ostatné informácie z diania v ÚPN. Tieto informácie boli zároveň zverejňované aj na sociálnej sieti Facebook.

Priebežne sa aktualizovali aj domény www.februar1948.sk, www.21august1968.sk a www.barbarskanoc.sk. Stránky popisujú historické udalosti a sú na nich zverejnené archívne dokumenty, fotografie, zvukové záznamy, videá a informácie o podujatiach ÚPN pri príležitosti ich výročí.

Denne bola aktualizovaná intranetová stránka ÚPN s informáciami pre zamestnancov – smernice, pokyny pre zamestnancov a denný monitoring médií.

5 ARCHÍV

Archív ÚPN v zmysle zákona o pamäti národa eviduje, zhromažďuje, sprístupňuje, zverejňuje, spravuje a využíva dokumenty bezpečnostných orgánov hitlerovského Nemecka a Zväzu sovietskych socialistických republík a bezpečnostných orgánov štátu, vytvorené a zhromaždené v období od 18. apríla 1939 do 31. decembra 1989.

Štatút archívu mu bol priznaný rozhodnutím Odboru archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR zo 7. augusta 2004. Ako archív právnickej osoby zriadenej zákonom podľa rozhodnutia Odboru archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR nesie názov Archív Ústavu pamäti národa so sídlom v Bratislave. Na základe tohto rozhodnutia plní úlohy preberania, evidencie, ochrany, spracúvania, sprístupňovania a využívania archívnych dokumentov organizácie.

5.1 DELIMITÁCIE

Pracovníci ÚPN sa v rámci plnenia Uznesenia vlády č. 555/2020 prioritne venovali delimitáciám dokumentov z Ministerstva spravodlivosti SR, Ministerstva obrany SR a Ministerstva vnútra SR.

Ministerstvo spravodlivosti SR

Pri priebežnej delimitácii spisov boli prevzaté archívne dokumenty z registratúry Ministerstva spravodlivosti SR za rok 2022 v počte 582 škatúl. Archívne dokumenty tvoria rehabilitačné spisy osôb a spisy vyplatených odškodnení oprávneným osobám na základe zákonov č. 119/1990 Z. z., č. 305/1999 Z. z., č. 105/2002 Z. z. a č. 547/2005 Z. z. Vykonaná bola priebežná kontrola fyzickej prítomnosti spisov a zakrabicovanie všetkých spisov.

Ministerstvo vnútra SR

V rámci delimitácií prevzal ÚPN série osobných spisov príslušníkov bezpečnostných zložiek zo Strediska personálnej registratúry MV SR v Nitrianskej Strede v počte 4 540 spisov a osobných evidenčných kariet v počte 291 ks. V priebehu roku 2022 bola delimitovaná osobná dokumentácia príslušníkov ročníkov narodenia 1939 a 1941 až 1971.

Pri priebežnej delimitácii archívnych fondov zo štátnych archívov SR bolo delimitovaných celkovo 1 312 škatúl. Archív ÚPN prevzal fondy Hlinkovej gardy v počte 138 škatúl a Ústredne štátnej bezpečnosti v počte 1 174 škatúl.

Ministerstvo obrany SR

V rámci delimitácie sa prevzali osobné spisy a osobné evidenčné karty príslušníkov vojenskej kontrarozvedky v počte 138 ks.

5.2 ARCHÍVNE FONDY

Archív ÚPN spravuje celkovo 2 203 bm archívnych dokumentov, počas delimitácií od štátnych inštitúcií v roku 2022 Archív ÚPN prevzal cca 400 bm archívnych dokumentov.

Spracované archívne dokumenty tvoria 1 753,56 bm, z toho je 1 613,23 bm inventarizovaných archívnych dokumentov, 140,33 bm tvoria usporiadané (neinventarizované) archívne dokumenty. Objem nespracovaných archívnych dokumentov k 31. decembru 2022 predstavoval 449,44 bm.

Ku koncu roka 2022 sa v Archíve ÚPN nachádzalo 507 archívnych fondov a zbierok (počet archívnych fondov a zbierok bol prehodnotený a upravený v rámci zmeny kritérií pre určenie archívnych fondov). Zároveň Archív ÚPN spravuje historickú knižnicu Ústavu marxizmu-leninizmu, súbor periodickej tlače vydavateľstva ÚV KSS Pravda a príručnú knižnicu ÚPN.

Pracovníci ÚPN v roku 2022 inventarizovali dokumenty archívnych fondov Okresná správa ZNB Oddelenie ŠtB Zvolen (3,25 bm, 26 škatúl, 47 inventárnych jednotiek); Okresná správa ZNB Oddelenie ŠtB Žiar nad Hronom (1,875 bm, 15 škatúl, 89 inventárnych jednotiek) a vytvorili tematický katalóg z vybraných archívnych dokumentov (436 dokumentov) k výročiu *Február 48*. V rámci identifikácie kartoték štátnobezpečnostných útvarov Zboru národnej bezpečnosti boli usporiadané kartotéky útvarov na úrovni jednotlivých okresov Západoslovenského kraja (1,3 bm) – Okresná správa ZNB Oddelenie ŠtB Trnava, Okresná správa ZNB Oddelenie ŠtB Nové Zámky, Okresná správa ZNB Oddelenie ŠtB Komárno.

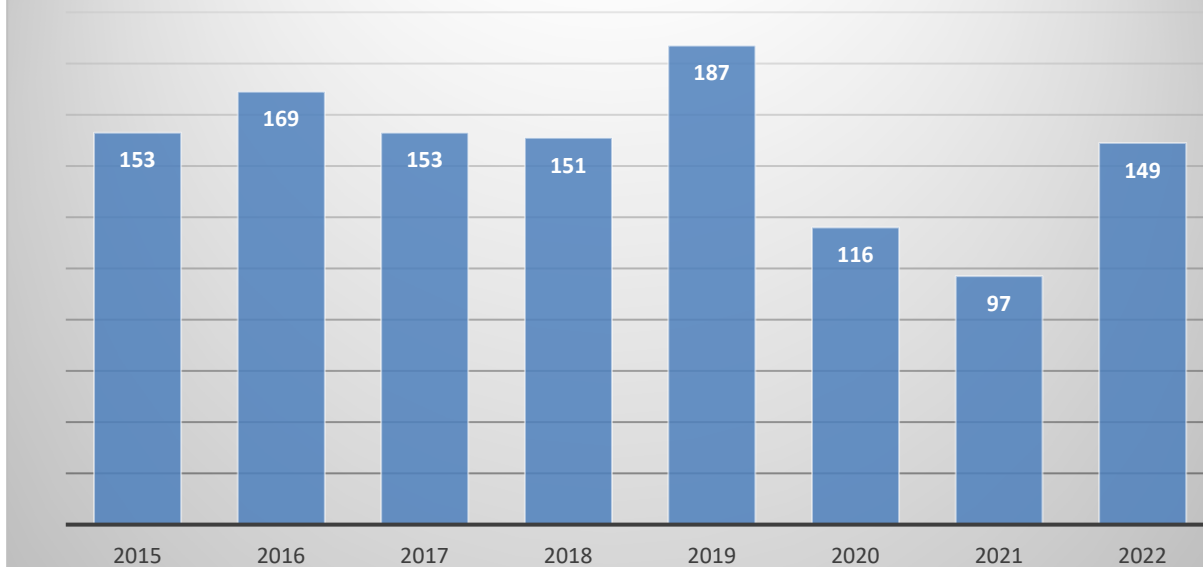
5.3 AKVIZIČNÁ ČINNOSŤ

V rámci akvizičnej činnosti ÚPN prevzal prírastky od fyzických osôb (Milo Kútik – exilové periodické tlače, Tomáš Tkáčik – dokumenty a 3D predmety PS VB). Počas roka 2022 pracovníci ÚPN spracovali akvizície v celkovom rozsahu 1,5 bm jednotlivín a usporiadali archívne dokumenty v rozsahu 1,5 bm.

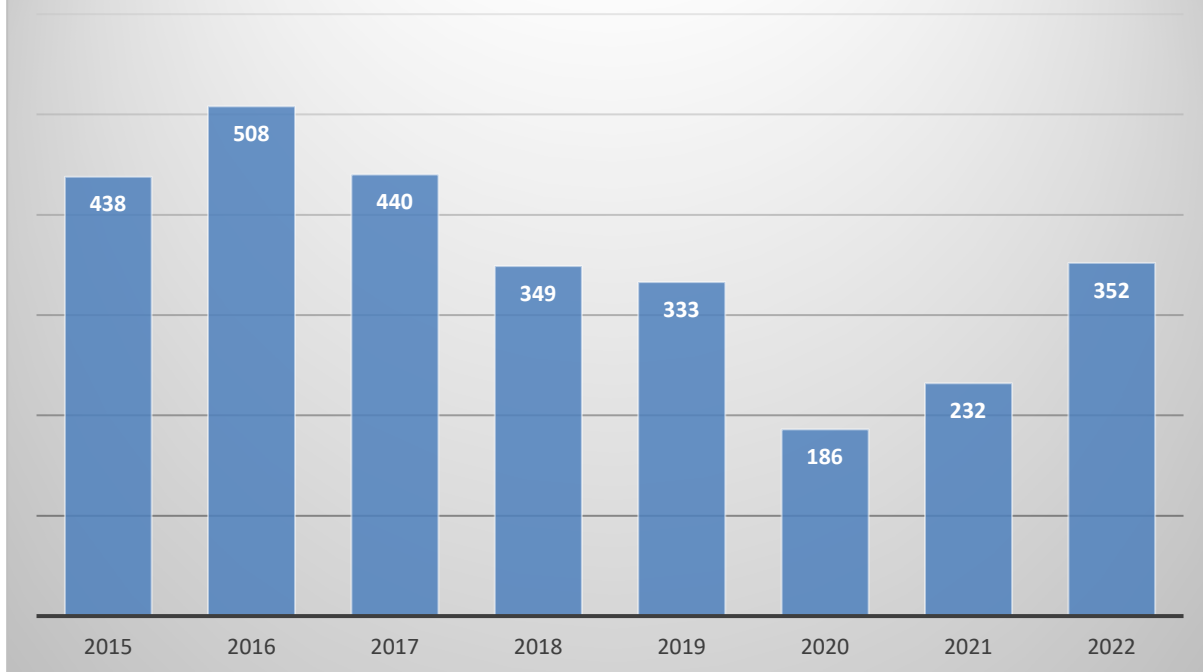
5.4 BÁDATEĽŇA

Počas roka 2022 bola bádateľňa Archívu ÚPN čiastočne otvorená v štandardnom režime. Pracovníci ÚPN bádateľom celkovo pripravili 1 970 archívnych dokumentov a 157 knižničných jednotiek. Bádateľom bolo založených 149 bádateľských listov, vykonali 352 bádateľských návštev. Pracovníci zároveň vypracovali na účely sprístupnenia 88 posúdení archívnych dokumentov (6 270 strán) a anonymizovali osobné a osobitné údaje v sprístupnených dokumentoch (9 022 strán).

Počet bádatel'ských listov

Počet bádatel'ských návštev

5.5 KNIŽNICA

V rámci rozvoja koncepcie knižnice bol pripravený návrh Knižničného poriadku a Štatútu knižnice ÚPN, na základe ktorých bude možné knižnicu ÚPN zaevidovať do siete verejných knižníc ako špeciálnu knižnicu. Pripravený je aj návrh zmluvy medzi ÚPN a Univerzitnou knižnicou v Bratislave v rámci spolupráce pri digitalizácii veľkoformátovej tlače z knižnice Ústavu marxizmu-leninizmu.

5.6 DIGITALIZÁCIA ARCHÍVNYCH DOKUMENTOV

V roku 2022 pracovníci ÚPN pokračovali v digitalizácii papierových a mikrofišových dokumentov z Archívu ÚPN a inštitúcií (MV SR). Prioritou bola priebežná digitalizácia archívnych fondov Archívu ÚPN, digitalizácia pre referát sprístupňovania a oddelenie účastníkov a veteránov protikomunistického odboja. Operatívne skenovanie sa realizovalo na základe požiadaviek jednotlivých organizačných zložiek ÚPN v súvislosti s ich dlhodobými rozpracovanými projektmi alebo aktuálnymi úlohami. Digitalizované boli aj súkromné zbierky dokumentov a fotografií. Pokračovalo sa v systematickej digitalizácii archívnych fondov ako celkov (fond A 40 a I. správa ZNB).

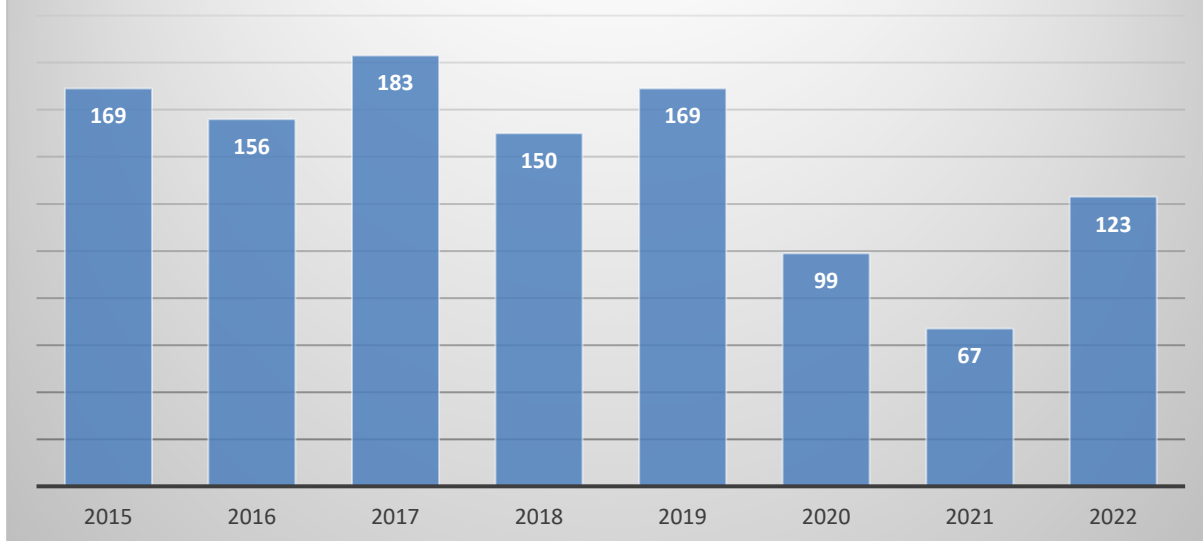
V skenovacej prevádzke bolo v roku 2022 zdigitalizovaných celkovo 121 969 strán dokumentov, z toho 97 931 strán papierových, 21 415 mikrofišových a 2 623 fotografií, negatívov a diapozitívov. Zároveň prebiehala digitalizácia kartotečných lístkov Krajskej správy ZNB Bratislava a Krajskej správy ZNB Banská Bystrica (kmeňové karty A-D siete a kartotéka zväzkovej agendy) v počte 8 083 snímok.

5.7 SPRÍSTUPŇOVANIE

Pracovníci ÚPN na základe písomnej žiadosti podľa § 17 a § 18 zákona o pamäti národa sprístupňujú žiadateľom dokumenty po bývalých bezpečnostných zložkách štátu z obdobia rokov 1939 – 1989.

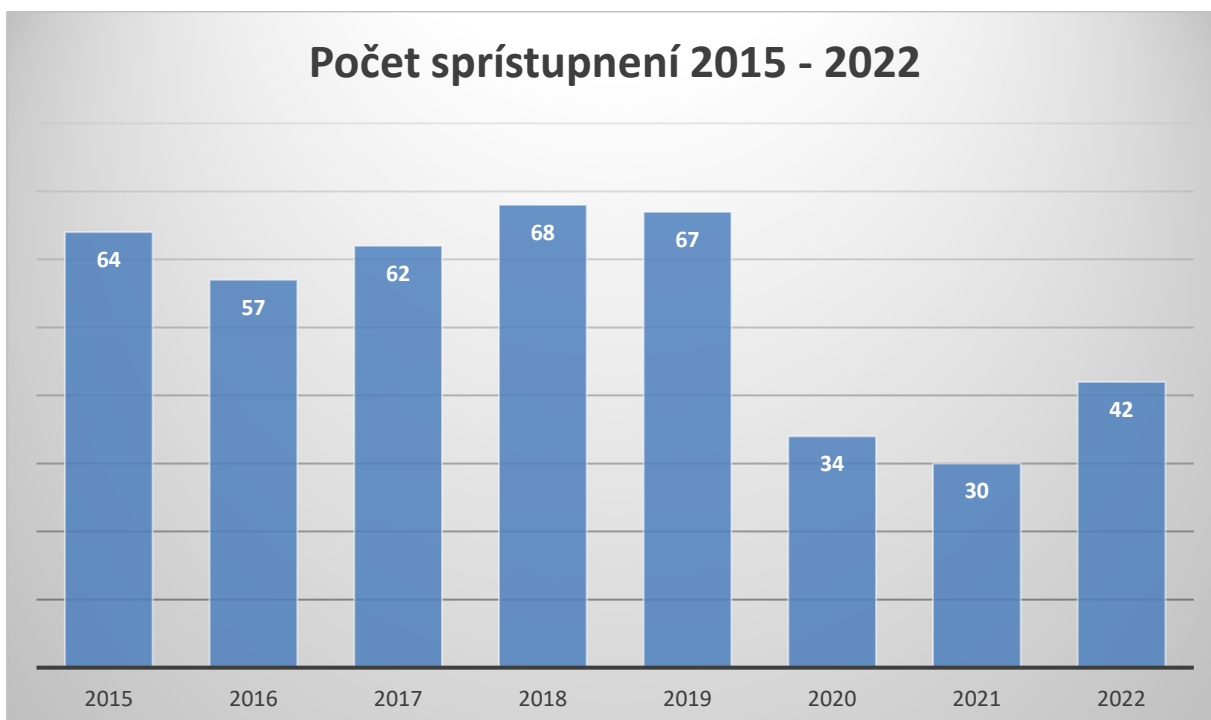
V roku 2022 ÚPN prijal 123 žiadostí fyzických osôb o sprístupnenie dokumentov.

Počet podaných žiadostí na sprístupnenie 2015 - 2022

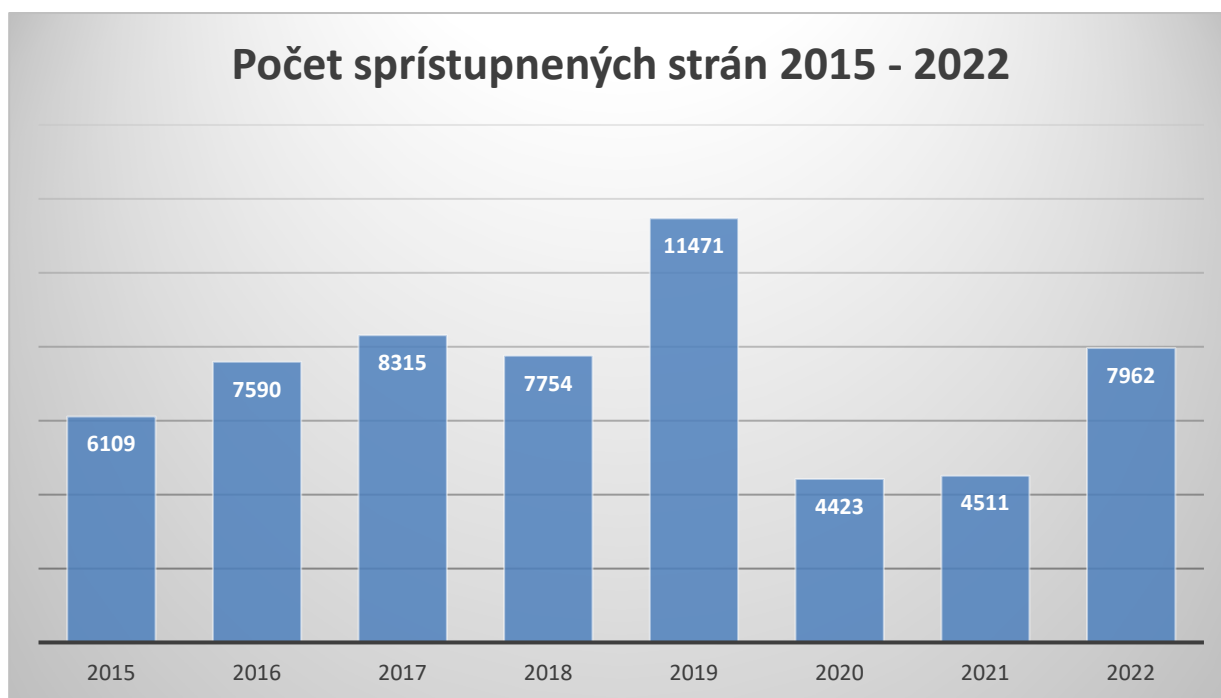

V roku 2022 sa s dokumentmi vyžiadanými podľa § 17 a § 18 zákona o pamäti národa oboznámilo 42 osôb.

Počet sprístupnení 2015 - 2022

Pracovníci ÚPN pripravili a žiadateľom v roku 2022 sprístupnili celkovo 7 962 strán dokumentov.

5.8 EVIDENCIE A DATABÁZY – ARCHÍVNY INFORMAČNÝ SYSTÉM

V rámci budovania archívneho informačného systému bola doplnená databáza prevzatých spisov o 12 270 záznamov z fondov KS ZNB (fondy R, T a U). Databáza prevzatých spisov sa doplnila tiež o záznamy delimitovaných personálnych spisov z Ministerstva obrany SR (32 spisov). Do archívneho informačného systému boli doplnené aj údaje novej databázy k mimosúdne rehabilitovaným rehoľníkom v počte 1 409 záznamov a novovytvorený súbor údajov k žiadostiam agendy účastníkov a veteránov protikomunistického odboja. V rámci tvorby databáz boli overené a doplnené údaje všeobecnej kartotéky, menných a vecných registrov fondov centrálnych útvarov FMV, fondov KS ZNB, fondov pracovných táborov (fondy A, E, R, T a U) a kartotéky evidencie československých vojnových zajatcov v ZSSR (GUPVI) v počte 36 000 kariet. Archívny informačný systém bol rozšírený o nové vizualizácie a vyhľadávanie v archívnych pomôckach.

5.9 ODBORNÁ A OSVETOVÁ ČINNOSŤ

ÚPN pripravil Deň otvorených dverí Archívu ÚPN s témou Ochrana štátnych hraníc v kontexte doby v rámci výročia prijatia Zákona o ochrane štátnej hranice č. 69/1951 Zb., ktorý sa pre zvýšený záujem verejnosti uskutočnil v dvoch termínoch v septembri a novembri 2022. V rámci spomenutého výročia bola pripravená štúdia, ktorá bola prezentovaná na vedeckej konferencii *Ochrana štátnej hranice v tieni Berlínskej krízy*. Pracovníci Archívu ÚPN sa zapojili aj do prednáškovej činnosti v rámci podujatí *Festival slobody* a *Víkend zatvorených hraníc*, kde aktívne prezentovali historické udalosti zachytené v dokumentoch spravovaných v Archíve ÚPN.

V spolupráci s Katedrou archívnictva a muzeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave bola realizovaná odborná archívna prax stážistu v rozsahu 16 pracovných dní.

V priestoroch Archívu ÚPN sa uskutočnilo viacero exkurzií, ako napríklad návšteva premiéra SR a pracovníkov Úradu vlády SR, návšteva žurnalistov z Holandska a exkurzia víhercov súťaže Naša nedávna história za rok 2022.

6 VEDECKÝ VÝSKUM A DOKUMENTÁCIA

Výskumnú činnosť v prvých dvoch mesiacoch roka 2022 ovplyvnila doznievajúca pandémia Covid-19 (pandemické opatrenia boli uvoľnené vo februári v roku 2022), ako aj agenda súvisiaca s prijatím zákona č. 283/2021 Z. z. o odobrati nezaslúžených benefitov predstaviteľom komunistického režimu či agenda veteránov a účastníkov protikomunistického odboja. Pracovníci oddelenia dokumentácie až do pozastavenia účinnosti zákona Ústavným súdom Slovenskej republiky dňa 2. marca 2022 riešili pracovné úlohy vyplývajúce pre ÚPN z tohto zákona (najmä príprava potvrdení o období služby), ako aj pracovné úlohy súvisiace s delimitáciou dokumentov z Ministerstva vnútra SR (podľa uznesenia vlády SR č. 555/2020), v rámci ktorých preštudovali podklady (osobné evidenčné karty, personálne spisy) kvôli viac ako 20 000 príslušníkom Zboru národnej bezpečnosti.

6.1 OKRUHY VEDECKÉHO VÝSKUMU A DOKUMENTÁCIE

V rámci vedecko-výskumnej činnosti v roku 2022 ÚPN plnil výskumné a publikačné úlohy v ôsmich a v rámci dokumentačnej činnosti v deviatich okruhoch.

1) Osudy slovenských Židov 1939 – 1945

Riešiteľ: Mgr. Pavol Makyna, PhD. (1/2 úväzok)

Výskum v rámci projektu je orientovaný tromi základnými smermi – zistenie a spracovanie základných údajov o židovskej komunite na Slovensku, obmedzovanie ľudských práv Židov a majetková perzekúcia, ktorá sa týkala likvidácií a arizácií podnikového majetku. Zároveň sa v rámci výskumu venuje pozornosť problematike prejavov antisemitizmu na Slovensku v období krátko po skončení druhej svetovej vojny. Riešiteľ v priebehu roku absolvoval výskum v regionálnych archívoch na Považí. V súvislosti s 80. výročím deportácií židovského obyvateľstva zo Slovenska do nacistických vyhladzovacích táborov odborne zastrešoval seminár, na ktorom vystúpil s príspevkom analyzujúcim život jedného z hlavných strojcov deportácií zo Slovenska, Augustína Morávka. Spolu s ďalšími kolegami sa podieľal na príprave a formulácii ospravedlnenia vo Vyhlásení Národnej rady Slovenskej republiky k 80. výročiu začatia deportácií Židov zo Slovenska, ako aj na dôvodovej správe k vyhláseniu. Pripravil tiež podklady o grantovú žiadosť na schému Európskej únie CERV s názvom *Out of Memory*, ktorá však nebola schválená. Zároveň pracoval na finalizácii rukopisu popularizačnej publikácie určenej pre študentov stredných škôl.

Výskum v rámci okruhu dokončil aj Martin Garek, PhD., ktorý v roku 2022 finalizoval rukopis monografie o perzekúciách Židov na území trstenského okresu v rokoch 1938 – 1945.

2) Nastolenie, vývoj a represívne nástroje komunistického režimu (1945 – 1989)

Riešiteľ: doc. Mgr. et Mgr. Ondrej Podolec, PhD.

Vedecko-výskumný okruh je zameraný na analýzu nástupu komunistického režimu k moci v bývalom Československu, jeho vývoj po prevzatí moci vo februári 1948 a represívne nástroje, ktoré využíval na svoje mocenské udržanie až do roku 1989.

V rámci archívneho výskumu riešiteľ absolvoval pobyt v Prahe, kde skúmal materiály Ústredného výboru KSČ. V rámci výskumu zamerl svoju pozornosť na problematiku mechanizmu, akým si komunistický režim podmanil po februárovom prevrate súdnicstvo. Výsledkom výskumu bolo publikovanie edície dokumentov v časopise *Pamät' národa*. S príspevkom vystúpil na vedeckej konferencii v Českých Budějoviciach, kde prezentoval tému politickej transformácie komunistického systému na demokratický.

3) Protikomunistický odboj na Slovensku (1948 – 1953)

Riešiteľ: Mgr. et Mgr. Martin Garek, PhD.

Vedecko-výskumný projekt je zameraný na komplexné zmapovanie foriem a prejavov protikomunistického odboja na Slovensku v rokoch 1948 – 1953 vrátane jeho doteraz neznámych aspektov a protagonistov.

Riešiteľ zamerl svoj archívny výskum na štátny archív v Bytči a v Žiline. Tematicky sa venoval regiónu Kysuce, kde v roku 1949 prebehlo viacero ľudových vzbúr proti komunistickému režimu. Najvýznamnejšej z nich, vzbure v Čadci, sa venoval vo vedeckej štúdií, uverejnenej v čísle 3/2022 časopisu *Pamät' národa*.

4) Politické procesy na Slovensku po roku 1948 a rehabilitácie

Riešiteľ: Mgr. Branislav Kinčok, PhD.

Výskumný okruh sa zaoberá vykonštruovanými súdnymi procesmi najmä z prvej polovice 50. rokov a následným rehabilitáciám v 60. rokoch. V rámci projektu vydal ÚPN viacero štúdií a dokumentov k rôznym politickým procesom.

Dlhodobý riešiteľ vedecko-výskumného okruhu pokračoval v bádání problematiky politických procesov v 50. rokoch, najmä v materiáloch Archívu ÚPN. Zamerl sa na špecifickú problematiku politických procesov vedených proti samotným členom komunistickej strany. V časopise *Pamät' národa* publikoval dokumenty zaoberajúce sa prípadom stranického vyšetrovania Vojtecha Jančíka. Vo vedeckej štúdií v časopise *Pamät' národa* spracoval ako tému rok 1963, ktorý bol významným míľnikom v procese demokratizácie komunistického režimu. Významne ho ovplyvnili stranické rehabilitácie politických procesov proti členom komunistickej strany v 50. rokoch. V recenziách sa tiež venoval zásadným vedeckým monografiám, ktoré spracovali osobnosť Ladislava Novomeského a priniesli analýzu udalostí prelomového roku 1956.

5) Štát a cirkvi 1945 – 1989

Riešiteľ: Mgr. František Neupauer, PhD.

Vedecko-výskumný okruh Cirkev a štát 1945 – 1989 sa venuje snahám vládnej moci v komunistickom Československu o využitie a likvidáciu cirkví i náboženstva ako takého.

Zameriava sa predovšetkým na tie aspekty existencie cirkví, ktorým bola v doterajšej historiografii venovaná len okrajová pozornosť. Riešiteľ sa vo svojom výskume, ktorý realizoval v Archíve ÚPN, venoval najmä osobnostiam katolíckej cirkvi, ktoré boli v období vlády komunistického režimu prenasledované pre vieru (S. Krčméry, V. Jukl, M. Marsinová). Výsledkom bolo viacero popularizačných a osvetových výstupov, ako aj rozsiahla prednášková činnosť. Pracoval aj na finalizácii zborníka o jezuitovi Františkovi Paňákovi.

6) Politický systém, režim a spoločnosť na Slovensku 1968 – 1989

Riešitelia: Mgr. Patrik Dubovský, PhD.; Ľudmila Pastierová

Cieľom výskumného okruhu je zmapovanie pôsobenia komunistického režimu v období tzv. normalizácie. Medzi priority patrí výskum štruktúry a činnosti jednotlivých inštitúcií štátu, odpor proti normalizačnému režimu, ako aj štrukturálne a sociálne zmeny v slovenskej spoločnosti. Súčasťou výskumu je aj analýza procesov vedúcich k pádu komunistického režimu na Slovensku v roku 1989.

P. Dubovský realizoval v roku 2022 archívny výskum najmä v Archíve ÚPN a tiež v Univerzitnej knižnici v Bratislave. Bol odborným garantom vedeckej konferencie *Deň samizdatu. Ženy v službe samizdatu*, ktorá sa konala v Bratislave 12. októbra 2022 v spolupráci s o. z. samizdat.sk a Univerzitnou knižnicou v Bratislave, a na ktorej sa popri historikoch zúčastnili viacerí vydavatelia samizdatovej literatúry z Čiech a Slovenska. Na konferencii vystúpil s príspevkom venovanom zakázanej spisovateľke Hane Ponickéj a jej podielu na vydávaní samizdatov. Podieľal sa aj na odborných konzultáciách dokumentárnych filmov o dejinách Štátnej bezpečnosti na Slovensku a o výrobe samizdatov na Slovensku. Ľ. Pastierová pracovala na finalizácii publikácie o občianskych samizdatoch, ktorá vyšla koncom roka 2022.

7) Násilná kolektivizácia

Riešiteľ: Mgr. Silvia Haladová, PhD.

Výskum sa zameriava na násilnú kolektivizáciu ako jeden z najbolestnejších perzekučných zásahov komunistického režimu voči obyvateľom. Cieľom projektu je komplexne zmapovať príčiny, priebeh a dôsledky násilnej kolektivizácie poľnohospodárstva na Slovensku so zameraním na donucovacie a perzekučné opatrenia proti roľníkom.

V roku 2022 realizovala riešiteľka rozsiahly archívny výskum v Štátnom archíve v Trnave, kde skúmala materiály zamerané na súdne perzekúcie roľníkov. Zároveň počas výskumu komunistickej propagandy, ktorá sprevádzala kolektivizáciu, bádala v zbierkach Knižnice Juraja Fándlyho v Trnave, kde skúmala regionálnu dobovú tlač. Výsledkom jej výskumu bolo publikovanie rozsiahlej vedeckej štúdie o komunistickej propagande, publikovanej na stránkach časopisu *Pamäť národa*. Riešiteľka zároveň pripravila do tlače aj edíciu dokumentov – listov politického väzňa Juraja Hurného z tábora v Jáchymove, ako aj zborník štúdií venovaných osobnosti spisovateľa a disidenta Dominika Tatarku.

8) Slovenský politický exil v zápase proti komunistickému režimu

Riešiteľ: Dr. phil. Beáta Katrebová Blehová

Cieľom vedecko-výskumného okruhu je zmapovať aktivity slovenskej emigrácie v zápase proti totalitnému komunistickému režimu od roku 1948 do novembra 1989. Osobitne ide o prehľad a analýzu jednotlivých skupín (česko)slovenského exilu, ich hlavných predstaviteľov, organizácií a periodík, ako aj ideovú orientáciu. Výskum zasadzuje slovenskú emigráciu a jej aktivity do širšieho kontextu studenej vojny.

V roku 2022 riešiteľka realizovala archívny výskum v Slovenskom národnom archíve, Archíve ÚPN a v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice. Výsledkom jej výskumu bolo publikovanie štúdií o exilových aktivitách Krištofa Greinera a Františka Hrušovského. S odborným príspevkom vystúpila na konferenciách o osobnosti Štefana B. Romana a o svoradovskom internáte. V rámci spolupráce s Rímskokatolíckou bohosloveckou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave pomohla zorganizovať medzinárodný seminár *Pius XII and East Central Europe in the Context of the Cold War, 1945-1958*. Zrecenzovala dôležitú publikáciu renomovaného zahraničného bádateľa Richarda Cummingsa na tému zahraničného rozhlasového vysielania a v popularizačných textoch priblížila životné osudy viacerých slovenských exilových aktivistov.

9) Organizačná a personálna rekonštrukcia teritoriálnych útvarov ŠtB

Riešiteľ: Mgr. Daniel Halčín

V rámci výskumu sa riešiteľ zameril na organizačnú a personálnu rekonštrukciu útvarov Krajskej správy MV Banská Bystrica v rokoch 1954 – 1966. Na základe výskumu personálnych spisov v Archíve ÚPN do prehľadu príslušníkov tohto teritoriálneho útvaru ŠtB doplnil údaje o 365 príslušníkoch, čím ich počet vzrástol z 1125 na 1490.

10) Personálna rekonštrukcia odborov vyšetovania na Slovensku

Riešiteľ: Mgr. Vladimír Palko

Výskum riešiteľ zameril na štúdium kádrových rozkazov z rokov 1983 – 1989 a osobných evidenčných kariet zapožičaných z Ministerstva vnútra SR. Riešiteľ v roku 2022 celkovo dohľadal 131 vyšetrovateľov a spracoval ich kariéru na vyšetrovacích útvaroch Štátnej bezpečnosti.

11) Tajní spolupracovníci rozviednych útvarov na Slovensku (1969 – 1989)

Riešiteľ: M. Miklovič

Riešiteľ sa v rámci výskumu v roku 2022 zameril na štúdium zachovaných zväzkov, pričom skontroloval a doplnil informácie celkovo k 55 tajným spolupracovníkom.

12) Nepovolené opustenie republiky

Riešiteľ: L. Morbacher

Riešiteľ v rámci výskumu skontroloval údaje k 1 460 perzekvovaným osobám zo Stredo- a Východoslovenského kraja a pripravil podklady k ich zverejneniu na webe.

13) Útvary vojenskej kontrarozviedky na Slovensku

Riešiteľ: P. Pytlík

Výskum a rekonštrukcia prebiehali v dvoch obdobiach – do roku 1968 a v rokoch 1968 – 1989. Riešiteľ v roku 2022 identifikoval celkovo 321 príslušníkov vojenskej kontrarozviedky v útvaroch pôsobiach na Slovensku do roku 1968. Súčasne identifikoval a na zverejnenie pripravil údaje k celkovo 371 príslušníkom vojenskej kontrarozviedky za obdobie rokov 1968 – 1989.

14) Komunistická strana Slovenska

Riešiteľ: M. Halmo

Výskum sa zameriava najmä na rekonštrukciu organizačných zložiek komunistickej strany a na ich personálne obsadenie. Riešiteľ v rámci vedecko-výskumného okruhu študoval dokumenty v Slovenskom národnom archíve so zameraním na precizovanie personálnej rekonštrukcie členov Ústredného výboru KSS. Výskumom zistil nové údaje k členom Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska, ktoré predtým nefigurovali v databázach. Doplnená personálna rekonštrukcia členov ÚV KSS obsahuje vďaka tomuto výskumu mená celkovo 534 členov tohto kľúčového orgánu KSS.

15) Slovenská národná rada (1945 – 1989)

Riešitelia: S. Dušenko

Výskum sa zameriava na rekonštrukciu mandátov poslancov Slovenskej národnej rady v období vlády komunistického režimu na Slovensku. Na základe výskumu v Slovenskom národnom archíve riešiteľ získal nové a kompletnejšie údaje k poslancom Slovenskej národnej rady v období vlády komunistického režimu na Slovensku. Na základe výskumu pripravil priebežný prehľad celkovo 720 poslancov SNR.

16) Národné zhromaždenie a Federálne zhromaždenie (1948 – 1989)

Riešitelia: A. Bielez

Výskum sa zameriava na rekonštrukciu personálneho obsadenia poslancov Národného zhromaždenia a Federálneho zhromaždenia v období vlády komunistického režimu. Riešiteľ na základe štúdia v Archíve Poslaneckej snemovne Parlamentu ČR zatiaľ identifikoval mená 128 slovenských poslancov Národného a Federálneho zhromaždenia.

17) Vlády ČSR, ČSSR, SSR a Zbor povereníkov (1945 – 1989)

Riešiteľ: J. Halla

V rámci výskumu boli získané podklady k 43 členom československých vlád, 39 členom slovenských vlád a 54 členom Zboru povereníkov.

6.2 VEDECKÉ A ODBORNÉ KONFERENCIE, KOLOKVIÁ A SEMINÁRE

Ústav pamäti národa v roku 2022 nadviazal na tradíciu organizovania významných medzinárodných vedeckých konferencií v spolupráci s partnerskými inštitúciami. Ich prípravu pozitívne ovplyvnilo uvoľnenie pandemických opatrení vo februári 2022. Termín medzinárodnej vedeckej konferencie o prenasledovaní cirkví vo Varšave, ktorej hlavným organizátorom je poľský Inštitút národnej pamäti, sa presunul na rok 2023.

1) Workshop k projektu *The Other Europe*

27. január 2022, Bratislava

Organizátori: Ústav pamäti národa; Knihovna Václava Havla

V Bratislave sa 27. januára 2022 konal v poradí druhý workshop k projektu s názvom *The Other Europe*, na ktorom ÚPN spolupracoval s Knihnicou Václava Havla z Českej republiky. Nosnou ideou projektu je sprístupnenie dobových svedectiev disidentov zo štátov bývalého sovietskeho bloku, ktoré v rokoch 1987 – 1988 natočil v rámci rovnomeného projektu pre britský Channel Four francúzsky historik a politológ Jacques Rupnik so svojím štábom. Svedectvá sú o to unikátnejšie, že sú nakrútené tesne pred pádom komunistických režimov. J. Rupnik stojí za týmto projektom aj v súčasnosti. Workshop je súčasťou projektu, ktorého jednotlivé podujatia sa organizujú aj v Českej republike, Poľsku, Maďarsku a Nemecku, a zároveň má podporu Strategického grantu Medzinárodného vyšehradského fondu a grantu Európa pre občanov Európskej komisie. Súčasťou workshopu boli aj metodologické prednášky venované problematike Oral History, ako aj diskusné fóra s historikmi a politológmi.

Účastníci a príspevky:

- Petra CHOVANCOVÁ (Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave) Metóda Oral History – formy a úskalia bádania;
- SOŇA GYARFÁŠOVÁ (Rozhlas a televízia Slovenska) Využitie Oral History v žurnalistickej praxi.

Diskusia k problematike ľudských práv pred a po roku 1989

- Dr. KAREN HENDERSON, PhD. (Fakulta sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave);
- DAGMAR KUSÁ, PhD. (Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií)
- Prof. JACQUES RUPNIK, M.A., Ph.D. – on-line (Sciences Po – Center for International Studies, Paríž).

Diskusia o Jaruzelského Poľsku a Kádárovom Maďarsku v 80. rokoch 20. storočia

- MICHAŁ OSSOWSKI (šéfredaktor Tygodnika Solidarność);
- GRZEGORZ MAJCHRZAK (Inštitút národnej pamäti, Varšava);
- IMRE MOLNÁR.

Vo filmových záberoch z projektu *The Other Europe* (spracovali P. Hlúpiková a E. Lokajová) boli prezentované skúsenosti disidentov zo Slovenska, Českej republiky, Poľska a Maďarska.

2) Seminár *Deportácie Židov zo Slovenska (1942 – 1945)*

25. marec 2022, Bratislava

Organizátor: Ústav pamäti národa

Spoluorganizátor: Európska sieť Pamät' a solidarita

Dňa 25. marca 2022, v deň smutného 80. výročia prvého vlakového transportu so Židmi, ktorý smeroval zo železničnej stanice v Poprade do nacistického koncentračného a vyhladzovacieho tábora Auschwitz-Birkenau, sa v Zichyho paláci v Bratislave uskutočnil odborný seminár s názvom *Deportácie Židov zo Slovenska (1942 – 1945)*. Podujatie sa začalo pietnou spomienkou spojenou s položením vencov pri pamätníku obetiam holokaustu na Rybnom námestí. Po slávnostnom otvorení nasledovali dva moderované panely so siedmimi prednáškami.

Účastníci a príspevky:

- Ondrej PODOLEC (Ústav pamäti národa): Deportácie v kontexte rasového zákonodarstva na Slovensku;
- Jan RYCHLÍK (Univerzita Karlova v Prahe): Reflexia deportácií slovenských židov v ľudáckej a neoludáckej exilovej literatúre (popieranie zodpovednosti predstaviteľov vojnovnej Slovenskej republiky na deportáciách židov);
- Pavol MAKYNA (Ústav pamäti národa): Augustín Morávek a „vyst'ahovanie Židov zo Slovenska“;
- Roland VALKO (Slovenská národná knižnica v Martine): Deportácie židovského obyvateľstva z Martina v rokoch 1942 – 1945;
- Ružena KORMOŠOVÁ (OZ PRO MEMORY Spišská Nová Ves): Stredný Spiš – miesto deportácií židovských obyvateľov (pohľad do výskumu regionálnej histórie);
- Peter BORZA (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice): Cirkev a holokaust na Slovensku – povojnová reflexia;
- František MIKLOŠKO (bývalý predseda SNR a poslanec NR SR): Reflexia deportácií Židov zo Slovenska v prostredí disentu a politika zmierenia.

3) Konferencia *Kremnica v dejinách 20. storočia*

12. – 13. máj 2022, Kremnica

Organizátori: Ústav pamäti národa; Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky – Štátny archív Banská Bystrica, pracovisko Archív Kremnica; Mesto Kremnica

Druhý ročník vedeckej konferencie s interdisciplinárnym charakterom sa venoval vybraným politickým, hospodárskym, kultúrnym a spoločenským aspektom života v meste Kremnica počas turbulentného 20. storočia či významným osobnostiam, ktoré formovali dejiny tohto významného mesta. Na konferencii vystúpilo s príspevkom celkovo 17 bádateľov.

Účastníci a príspevky:

- Ivana HORVÁTHOVÁ: Národný uhorský banícky a hutnícky spolok – odbočka Kremnica v rokoch 1893 – 1933;
- Daniel HAAS KIANIČKA (NBS – Múzeum mincí a medailí v Kremnici): Kriminalita v okrese Kremnica v období prvej Československej republiky;

- Martin TURÓCI (Kysucké múzeum v Čadci): Kremnica v období veľkej hospodárskej krízy;
- Valéria SOLČANIOVÁ (Štátny archív Banská Bystrica, pobočka Kremnica): Podnikanie za prvej Československej republiky v meste Kremnica;
- Monika STACHOVÁ: Dichotómia mestských a vidieckych Rómov v kremnickom okrese (1927 – 1960);
- Lukáš VOLENTIER (Múzeum SNP v Banskej Bystrici): Vplyv slovenského štátu na ťažbu zlata v Kremnici;
- Juraj HIRČÁK (Mincovňa Kremnica): Ján Horák, tvorca novej Kremnice;
- Jerguš SIVOŠ (Ústav pamäti národa): Otto Nehring, vedúci ústrednej kancelárie SD v Kremnici (1944 – 1945) a jeho povojnové vyšetrovanie;
- Miroslav NÁROŽNÝ: Obnova nehnuteľných pamiatok v meste Kremnica v 20. storočí;
- Jindřich CUPÁK: Zdravotníctvo dvadsiateho storočia v okrese a meste Kremnica;
- Antónia ŤAHÚN-MENDELOVÁ: Hudobné zoskupenia v Kremnici od 20. storočia;
- Katarína DOBROTKOVÁ (Štátny archív Banská Bystrica, pobočka Kremnica): Kolíska umenia, kultúry a vzdelania v Kremnici;
- Lucia KRCHŇÁKOVÁ: Kremničanka v Hodruši – Adela Lacková;
- Eva KOPČOVÁ (Štátny archív Banská Bystrica, pobočka Kremnica): Rozvoj dopravy v Kremnici počas 19. a 20. storočia;
- Agáta LEŠKOVÁ: Olympijské tradície v histórii kremnického športu 20. storočia;
- Nadežda HRAŠKOVÁ, Pavol PAULÍNÝ: Po stopách architekta Karola Chudomelku v Kremnici;
- Lenka HIRSCHNEROVÁ (Štátny archív Banská Bystrica, pobočka Kremnica): Kremnické kúpalisko – zriadenie a vývoj do času zavedenia termálnej vody.

4) Medzinárodný odborný seminár *Pius XII and East Central Europe in the Context of the Cold War, 1945-1958*

19. máj 2022, Bratislava

Organizátori: Ústav pamäti národa; Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Dňa 19. mája 2022 sa v spolupráci ÚPN a Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave uskutočnil medzinárodný odborný seminár *Pius XII. a stredovýchodná Európa v kontexte studenej vojny (1945 – 1958)*. Seminár sa konal v rámci grantového projektu VEGA Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky „Svätá stolica a slovenská otázka, 1945 – 1958“. Cieľom seminára bolo poskytnúť odbornej verejnosti prvé významnejšie poznatky z výskumu vatikánskych archívov, ktorý zahŕňa pontifikát pápeža Pia XII. vo vzťahu k stredovýchodnej Európe v počiatočoch studenej vojny. Na seminári vystúpilo šesť bádateľov zo Slovenskej republiky a zo zahraničia.

Účastníci a príspevky:

- Massimiliano VALENTE (Università Europea di Roma): *The Holy See and Yugoslavia at the Beginning of the Cold War*;

- András FEJÉRDY (Maďarská akadémia vied, Budapešť): *"At the moment, no Report is to be entrusted to the Post." The Challenges of the Communication between the Holy See and the Catholic Church in Hungary after 1945;*
- Arunas STREIKUS (Univerzita Vilnius): *Ecclesiastical Communications through the Iron Curtain during Pius XII' Pontificate: from Rome to Soviet Lithuania and vice versa;*
- Emília HRABOVEC (Univerzita Komenského v Bratislave): *Strategies of the Holy See in Confrontation with Communism: The Case of Czechoslovakia;*
- Beáta KATREBOVÁ BLEHOVÁ (Ústav pamäti národa): *Slovak Exile and the Slovak Question in the Context of the Nascent Cold War;*
- Michał KŁAKUS (Pastorálny inštitút, Fréjus-Toulon): *The Anti-Communist Crusade of Archbishop Józef Gawlina.*

5) Medzinárodná vedecká konferencia *Komunistické strany v sovietskom bloku 1968 – 1980. Belle époque východného bloku?*

28. – 29. september 2022, Bratislava

Organizátori: Ústav pamäti národa; Inštitút národnej pamäti (Poľsko); Výbor pre národnú pamäť (Maďarsko); Ústav pre štúdium totalitných režimov (Česká republika)
Spoluorganizátor: Európska sieť Pamäť a solidarita

V dňoch 28. a 29. septembra 2022 sa v Zichyho paláci v Bratislave uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia *Komunistické strany v sovietskom bloku 1968 – 1980. Belle époque východného bloku?* Išlo v poradí už o štvrtý diel medzinárodnej vedeckej konferencie zo série *Revolúcia dokonaná. Komunisti pri moci*. Konferenciu organizovali ÚPN, Inštitút národnej pamäti vo Varšave, Výbor pre národnú pamäť v Budapešti a Ústav pre štúdium totalitných režimov v Prahe. Organizátorov taktiež podporila Európska sieť Pamäť a solidarita. Na vedeckej konferencii vystúpili poprední odborníci zo Slovenska, Poľska, Maďarska, Českej republiky, Srbska a Albánska, ktorí sa venujú dejinám druhej polovice 20. storočia. Cieľom bolo analyzovať politiku komunistických strán v jednotlivých štátoch bývalého východného bloku v komparatívnej perspektíve. Na podujatí vystúpilo s príspevkom celkovo 17 bádateľov z deviatich štátov Európy a Slovenska.

Účastníci a príspevky:

- DAMJAN HANČIĆ (Študijné centrum národného zmierenia, Lubľana): „Vedenie“ v Slovinsku v 70. rokoch: od zúčtovania so straníckym liberalizmom po Titovu smrť;
- FLORIN ABRAHAM (Európska sieť Pamäť a solidarita): Rumunská komunistická strana: medzi „liberalizáciou“ a restalinizáciou (1968 – 1980);
- MIROŚLAW SZUMIŁO (Inštitút národnej pamäti, Varšava): Edward Gierek – líder komunistickej strany v Poľsku v rokoch 1970 – 1980. Mechanizmus jeho vlády;
- RÉKA FÖLDVÁRYNÉ KISS (Výbor pre národnú pamäť, Budapešť): Maďarská revolúcia 1956 ako *Lieu de Mémoire*;
- PETER JAŠEK (Ústav pamäti národa, Bratislava): „Pravicový oportunistizmus“ vs. „reálny socializmus“ na Slovensku v období tzv. normalizácie;

- NÓRA SZEKÉR (Výbor pre národnú pamäť, Budapešť): Tí, čo nie sú proti nám, sú proti nám? Mocenská technika „gulášového komunizmu“ a politika režimu voči opozícii počas Kádárovej diktatúry;
- TADEUSZ KOPYŚ (Jagelovská univerzita, Krakov): Kontakty medzi komunistickými stranami Československa a Maďarska v roku 1968;
- BURKHARD OLSCHOWSKI (Oldenburská univerzita): Taliansky eurokomunizmus a jeho vzťahy k Sovietskemu zväzu, NDR a Poľsku;
- ANNA GRAF-STEINER (Inštitút Ludwiga Boltzmana, Graz): Varšavská zmluva a neutrálne Rakúsko na ceste k Helsinkám;
- TOMÁŠ MALÍNEK (Ústav pre štúdium totalitných režimov, Praha): Role KSČ v „nové východní politice“ SPD;
- SYLVIA SZYC (Inštitút národnej pamäti, Varšava): Medzi Moskvou a Pekingom. Vzťahy Severnej Kórei s európskymi štátmi sovietskeho bloku v 60. a 70. rokoch;
- ALEXANDAR ŽIVOTIČ (Belehradská univerzita): Obavy a pochybnosti. Juhoslávia, Varšavská zmluva a sovietska invázia do Afganistanu (1979 – 1980);
- KLEJD KËLLIÇI (Univerzita v Tirane): Podpora revolúcií v zahraničí: Albánska robotnícka strana a Organizácia za oslobodenie Palestíny;
- RAFAL LATKA (Inštitút národnej pamäti, Varšava): Katolícka cirkev v Poľsku a politika Poľskej zjednotenej robotníckej strany v rokoch 1970 – 1980;
- Martin HALMO (Ústav pamäti národa, Bratislava): Čistka v Ústrednom výbore Komunistickej strany Slovenska v rokoch 1968 – 1971;
- Adam BIELESZ (Ústav pamäti národa, Bratislava): Výmena straníckych legitimácií v KSS optikou dokumentov krajských výborov;
- Samuel DUŠENKO (Ústav pamäti národa, Bratislava): Slovenská národná rada v tieni normalizácie.

6) Medzinárodná vedecká konferencia *Ľudské práva v zápase za slobodu v minulosti a dnes. K 45. výročiu vzniku Charty 77*

4. október 2022, Bratislava

Organizátori: Ústav pamäti národa; Klub 89, o. z.

Spoluorganizátori: Veľvyslanectvo Spojených štátov amerických v Slovenskej republike; Holandské veľvyslanectvo v Slovenskej republike

Dňa 4. októbra 2022 sa v priestoroch Zichyho paláca v Bratislave uskutočnil druhý ročník medzinárodnej vedeckej konferencie *Ľudské práva v zápase za slobodu v minulosti a dnes*, s podtitulom *K 45. výročiu vzniku Charty 77*. Program bol zameraný popri analyzovaní problematiky ľudských práv ako kľúčovej hodnoty modernej demokratickej spoločnosti aj na pripomenutie významného 45. výročia vzniku Charty 77, otvoreného spoločenstva ľudí rôznych presvedčení, viery a profesií, ktorí sa zasadzovali za rešpektovanie ľudských a občianskych práv v Československu. Na konferencii vystúpili s ťažiskovými príspevkami medzinárodne rešpektovaní odborníci ako prof. Mark Kramer z Harvardovej univerzity a bývalá predsedníčka vlády SR prof. Iveta Radičová. V programe konferencie vystúpilo celkovo deväť bádateľov zo Slovenska aj zahraničia. Podujatie zakončila diskusia pri okrúhlym stole.

Účastníci a príspevky:

- Mark KRAMER (Cold War Studies at Harvard University): Dopad studenej vojny na pôvod a vývoj medzinárodného režimu ľudských práv;
- Iveta RADIČOVÁ (Paneurópska vysoká škola): Ľudské práva: ne/naplnené výzvy;
- Dagmar KUSÁ (BISLA; Klub 89): Charta 77 ako občianska výchova;
- Peter JAŠEK (Ústav pamäti národa): Charta 77 a Slovensko. Niekoľko tém k aktivitám Charty a jej vnímaniu na Slovensku;
- Josef HALLA (Ústav pamäti národa): Slovenskí signatári Charty 77 a ich podiel na jej činnosti;
- Ana Maria CĂȚĂNUȘ (Národný ústav pre štúdium totalitarizmu, Rumunská akadémia): Charta 77 a hnutia za ľudské práva v Rumunsku;
- Jaroslav PAŽOUT (Ústav pre štúdium totalitných režimov, Česká republika): Československá prokuratúra v období tzv. normalizácie v boji proti opozičným a nonkonformným aktivitám;
- Kamil DWORACZEK (Inštitút národnej pamäti, Varšava): Opozičné protesty v Poľsku proti atómovej energii, 1986 – 1990;
- Damjan HANČIĆ (Študijné centrum národného zmierenia, Ľubl'ana): Občianska spoločnosť v Slovinsku v 80. rokoch;
- Rafal LATKA (Inštitút národnej pamäti, Varšava): Katolícka cirkev ako ochranca ľudských práv v Poľsku, 1976 – 1989;
- Klára PINEROVÁ (Ústav pre štúdium totalitných režimov, Praha): Boj o ľudské práva vo väzenstve v Československu a NDR.

Diskusia pri okrúhlym stole: moderátor: Patrik DUBOVSKÝ (Ústav pamäti národa), hostia: Jef HELMER (Open Doors, Holandsko); Marian ZAJÍČEK (signatár Charty 77), Jolana KUSÁ.

7) Vedecká konferencia *Deň samizdatu 2022. Ženy v službe samizdatu.*

12. október 2022, Bratislava

Organizátori: Ústav pamäti národa, Univerzitná knižnica v Bratislave, o. z. samizdat.sk

Piaty ročník konferencie vzdal úctu ženám, ktoré sa podieľali na tvorbe a distribúcií samizdatov v Československu. Tejto téme sa venovala väčšina príspevkov konferencie. Počas podujatia ÚPN odovzdal 19-tim ženám pamätnú medailu Za odpor proti totalitnému režimu. Účastníci konferencie vzhliadli videosekvenciu k 40. výročiu vzniku samizdatu *Náboženstvo a súčasnosť*. Podujatie ukončila panelová diskusia vydavateľiek samizdatovej literatúry.

Účastníci a príspevky:

- František MIKLOŠKO (disident a býv. predseda SNR): Hrdinské ženy na Slovensku v 50. rokoch;
- Kamila BENDOVÁ (Česká republika): PARAF – ako sa robí samizdatový filozofický časopis;
- František NEUPAUER (Ústav pamäti národa): Ženy a samizdat
- Michal HOLEČEK (Česká republika): Príbeh jednej konverzie;
- Josef HALLA (Ústav pamäti národa): Obsah, kvartály a ich spoločenstvo;

- Beáta KATREBOVÁ BLEHOVÁ (Ústav pamäti národa): Miloslav Tačovský. Od vydavateľa samizdatu po agenta rozviedky;
- Marko SEMEŠ: Samizdat žien a detí;
- Patrik DUBOVSKÝ (Ústav pamäti národa): Hana Ponická ako prispievateľka do samizdatov (k storočnici narodenia).

Hostia moderovanej diskusie vydavateľov samizdatu: Judita ŠTEMPELOVÁ, Ludmila PASTIEROVÁ, Marta ŠIMEČKOVÁ a Terézia LENCOVÁ.

6.3 ÚČASŤ NA VEDECKÝCH KONFERENCIÁCH A SEMINÁROCH

Pracovníci ÚPN vystúpili v priebehu roka 2022 na viacerých vedeckých konferenciách a seminároch, ktoré organizovali partnerské pamäťové inštitúcie, a to tak v Slovenskej republike, ako aj v zahraničí.

1) Medzinárodná vedecká konferencia *Europa po jesieni narodów. Następstwa przemian 1989 roku w Europie*

20. – 21. január 2022, Krakov, Poľsko

Organizátor: Pedagogická univerzita v Krakove

Príspevok za ÚPN

- JAŠEK, Peter: Gentle Revolution – the fall of the communism in Slovakia.

2) Odborný seminár *Deportácie Židov zo Slovenska (1942 – 1945)*

25. marec 2022, Bratislava

Organizátori: Ústav pamäti národa, Európska sieť Pamäť a solidarita

Príspevky za ÚPN

- MAKYNA, Pavol: Augustín Morávek a „vysťahovanie Židov zo Slovenska“;
- PODOLEC, Ondrej: Deportácie Židov v kontexte rasového zákonodarstva na Slovensku.

3) Odborný seminár *Osobnosť Vladimíra Jukla*

30. apríl 2022, Bratislava

Organizátor: Spoločenstvo Fatima

Príspevok za ÚPN

- NEUPAUER, František: Osobnosť Vladimíra Jukla.

4) Medzinárodný seminár *Pius XII and East Central Europe in the Context of the Cold War, 1945-1958*

19. máj 2022, Bratislava

Organizátori: Ústav pamäti národa, Rímskokatolícka bohoslovecká cyrilometodská fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Príspevok za ÚPN

- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Slovak Exile and the Slovak Question in the Context of the Nascent Cold War.

5) Medzinárodná vedecká konferencia *Nekomunistické strany v komunistickém Československu*

25. – 26. máj 2022, České Budějovice, Česká republika

Organizátori: Ústav pre štúdium totalitných režimov; Juhočeské múzeum v Českých Budějoviciach; Štátny okresný archív v Českých Budějoviciach

Príspevky za ÚPN

- PODOLEC, Ondrej: Z Národného frontu do slobodných volieb;
- HALLA, Josef: Obvinenie z vyzradenia tajných informácií alebo Ako zničiť politickú kariéru Jána Ursínyho;
- HALMO, Martin, DUŠENKO, Samuel: Politika Strany slovenskej obrody na stránkach denník Ľud v roku 1968.

6) Medzinárodná vedecká konferencia *Annual Network Conference*

28. – 30. jún 2022, Budapešť, Maďarsko, Výročné stretnutie Európskej siete úradov spravujúcich písomnosti bývalých tajných polícií

Organizátor: Historical Archives of the Hungarian State Security

Príspevok za ÚPN

- JAŠEK, Peter: How Covid-19 affected Nations Memory Institute. Changes, challenges and aftermath.

7) Vedecká konferencia *Historici, historiografia a dejiny vo verejnom priestore na Slovensku po roku 1989*

5. – 7. september 2022, Banská Bystrica, zjazd Slovenskej historickej spoločnosti

Organizátor: Slovenská historická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied

Príspevok za ÚPN

- PODOLEC, Ondrej: Pamäťové zákony a pamäťové inštitúcie po roku 1989.

8) Vedecká konferencia *Vybrané kapitoly z dejín Senca a jeho regiónu*

27. – 28. september 2022

Organizátor: Senecké múzeum

Príspevok za ÚPN

- DUBOVSKÝ, Patrik: *Senecký „apoštol“ Ivan Gróf, SDB pod tlakom ŠtB – jedna z viacerých obetí režimu v seneckom regióne.*

9) Medzinárodná vedecká konferencia *Komunistické strany v sovietskom bloku 1968 – 1980. Belle époque východného bloku?*

28. – 29. september 2022, Bratislava

Organizátori: Ústav pamäti národa v Bratislave, Inštitút národnej pamäti vo Varšave, Výbor pre národnú pamäť v Budapešti a Ústav pre štúdium totalitných režimov v Prahe

Spoluorganizátor: Európska sieť Pamäť a solidarita

Príspevky za ÚPN:

- JAŠEK, Peter: „Pravicový oportunistizmus“ vs. „reálny socializmus“ na Slovensku v období tzv. normalizácie;
- BIELESZ, Adam: Výmena straníckych legitímácií v KSS optikou dokumentov krajských výborov;
- HALMO, Martin: Čistka v Ústrednom výbore Komunistickej strany Slovenska 1968 – 1971;
- DUŠENKO, Samuel: Slovenská národná rada v tieni normalizácie.

10) Medzinárodná vedecká konferencia *Ludské práva v zápase za slobodu v minulosti a dnes. K 45. výročiu Charty 77*

4. október 2022, Bratislava

Organizátori: Ústav pamäti národa, Klub 89, o. z.

Spoluorganizátori: Veľvyslanectvo Spojených štátov amerických v Slovenskej republike; Holandské veľvyslanectvo v Slovenskej republike

Príspevky za ÚPN:

- JAŠEK, Peter: Charta 77 a Slovensko. Niekoľko téz k aktivitám Charty a jej vnímaniu na Slovensku;
- HALLA, Josef: Slovenskí signatári Charty 77 a ich podiel na jej činnosti.

11) Medzinárodná vedecká konferencia *Ksiądz Franciszek Blachnicki. Naukowiec – Wizjoner – Praktyk*

10. – 11. október 2022, Lublin, Poľsko

Organizátor: Inštitút národnej pamäti, Lublin

Príspevok za ÚPN

- NEUPAUER, František: Początki działalności ruchu oazowego na Słowacji

12) Vedecká konferencia *Deň samizdatu 2022. Ženy v službe samizdatu.*

12. október 2022, Bratislava, Univerzitná knižnica v Bratislave

Organizátori: Ústav pamäti národa, Univerzitná knižnica v Bratislave, O. z. samizdat.sk

Príspevky za ÚPN:

- DUBOVSKÝ, Patrik: Hana Ponická ako prispievateľka do samizdatov (k storočnici narodenia);
- NEUPAUER, František: Ženy a samizdat;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Miloslav Tačovský. Od vydavateľa samizdatu po agenta rozviedky;
- HALLA, Josef: Obsah, kvartály a ich spoločenstvo.

13) Odborný seminár *Barbarská noc evanjelikov*

13. október 2022, Bratislava, Univerzitná knižnica v Bratislave

Organizátor: Evanjelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Príspevky za ÚPN:

- KINČOK, Branislav: Mechanizmus politických procesov na Slovensku v 50. – 60. rokoch 20. storočia;
- PODOLEC, Ondrej: Trestnoprávna represia komunistického režimu proti kňazom;
- SIVOŠ, Jerguš: Možnosti výskumu perzekúcie duchovných ECAV v období komunistického režimu v Archíve Ústavu pamäti národa.

14) Vedecká konferencia *Svoradov v slovenských dejinách*

20. október 2022, Bratislava

Organizátori: Konferencia biskupov Slovenska, Pedagogická fakulta Univerzity

Komenského v Bratislave, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta

Univerzity Komenského v Bratislave

Príspevky za ÚPN

- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Svoradovská generácia v exile (1945 – 1989);
- NEUPAUER, František: Inšpirovaní Petrom Jurajom Frassatim a profesorom Kolakovičom.

15) Odborný seminár *Život a dielo Štefana Boleslava Romana*

26. október 2022, Martin

Organizátor: Matica slovenská; Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Príspevky za ÚPN

- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Štefan B. Roman a založenie Svetového kongresu Slovákov v medzinárodnom kontexte politiky *détente*;
- JAŠEK, Peter: Štefan B. Roman a Svetový kongres Slovákov v druhej polovici 80. rokov.

16) Odborný seminár *Padni, komu padni*

15. december 2022, Bratislava

Organizátor: Ústav politických vied Slovenskej akadémie vied

Príspevok za ÚPN

- HALLA, Josef: Akcia Monaco – náčrt nových poznatkov.

6.4 PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV

Pracovníci Ústavu pamäti národa v roku 2022 publikovali výsledky svojich výskumov v podobe monografií, vedeckých štúdií, zborníkových konferenčných referátov alebo popularizačných článkov. Svoje práce uverejňovali predovšetkým v časopise *Pamäť národa*, ale aj v publikáciách a časopisoch iných inštitúcií na Slovensku a v zahraničí.

V1 – vedecký výstup publikačnej činnosti ako celok

- Silvia HALADOVÁ, Stanislav LABJAK (eds.): *Vyprosený a vymodlený. Listy politického väzňa Juraja Hurného z jáchymovského pekla manželke Eliške*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2022, 392 s. ISBN 978-80-89335-98-5.
- Silvia HALADOVÁ, Matej MASARYK (eds.): *Dominik Tatarka. Spisovateľ vo víre doby*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2022, 200 s. ISBN 978-80-8257-007-9.

V2 – vedecký výstup publikačnej činnosti ako časť editovanej knihy alebo zborníka

- JAŠEK, Peter: Political opposition, human rights and political changes in Czechoslovakia in 1989. In: TYSKIEWICZ, Jakub (ed.): *Human rights and political dissent in Central Europe. Between the Helsinki Accords and the fall of the Berlin Wall*. London, New York: Routledge, 2022, s. 137 – 151 (DOI 10.4324/9781003187646).
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Die «slowakische Frage» vor 1989 und danach als Teil der Transformationsprozesse. In: Hildegard SCHMOLLER, Miroslav KUNŠTÁT, Monika BŘEZINOVÁ, eds.: *Vom 20. Jahrhundert ins neue Jahrtausend. Österreich und die Tschechoslowakei/Tschechien 1986 – 2016*. Wien: Lit, 2022 (Schriftenreihe der Ständigen Konferenz österreichischer und tschechischer Historiker zum gemeinsamen kulturellen Erbe, Bd. 8), s. 83 – 95. (v českej verzii: „Slovenská otázka“ jako součást transformačních procesů před a po roce 1989, s. 87 – 98).
- KINČOK, Branislav: Dominik Tatarka a politické procesy v rokoch 1948 – 1954. In HALADOVÁ, Silvia, MASARYK, Matej (eds.): *Dominik Tatarka. Spisovateľ vo víre doby. Zborník z vedeckej konferencie, Bratislava 14. mája 2019*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2022, s. 86 – 115;

- NEUPAUER, František: Dominik Tatarka a katolícka cirkev. In: HALADOVÁ, Silvia, MASARYK, Matej (eds.): *Dominik Tatarka. Spisovateľ vo víre doby. Zborník z vedeckej konferencie, Bratislava 14. mája 2019*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2022, s. 136 – 160.

V3 – vedecký výstup publikačnej činnosti z časopisu

- BIELESZ, Adam: Vplyv pôsobenia nemeckej armády na život civilného obyvateľstva po vypuknutí a potlačení Slovenského národného povstania. *Studia Historica Tyrnaviensia Iuvenilia I*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2022, s. 90 – 105.
- BIELESZ, Adam: Ochranná zóna na Slovensku optikou časopisu nemeckej armády. *Malacky a okolie*. Bratislava: Mestské centrum kultúry Malacky, 2021, č. 15, s. 37 – 54.
- HALADOVÁ, Silvia. Reflexie kolektivizačnej propagandy na stránkach denníka Pravda v období rokov 1949 – 1950. *Pamäť národa*, roč. 18, 2022, č. 1, s. 3 – 36.
- HALLA, Josef. Znárodněný umělec. Poválečná léta Dušana Jurkoviče a jeho rodiny. *Pamäť národa*, roč. 18, 2022, č. 1, s. 52 – 58.
- JAŠEK, Peter: Coming to terms with the totalitarian regime in Slovakia. *Dilemmas. Review of contemporary Slovenian history*, roč. 6, 2022, č. 6, s. 129 – 156.
- JAŠEK, Peter: Slovak-Italian relations in 1969 – 1989. An outline of the problem. *Slovak studies*, roč. 7, 2021, č. 1-2, s. 104 – 120.
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Die Karpatendeutschen im Blick der tschechoslowakischen Staatssicherheit in den 1950er Jahren. In: *Journal für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa* (Unter Beobachtung. Vertriebenenverbände im Blick der sozialistischen Sicherheitsdienste, ed. Stefan Lehr), roč. 3, zv. 3, Oldenburg: De Gruyter, 2022, s. 119 – 132. (doi.org/10.1515/9783110495288-008);
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Exilové aktivity Krištofa Greinera v Západnom Nemecku pod dohľadom Štátnej bezpečnosti. *Slovenský časopis historický*, roč. 2, 2022, č. 1, s. 244 – 263;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: František Hrušovský v exile (1945 – 1956). *Historický zborník*, roč. 32, 2022, č. 2, s. 88 – 122;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: The Slovak Diaspora and the Slovak Question during the Cold War. *Nuova Storia Contemporanea*, roč. 21, č. 2 (máj – august) 2022, s. 45 – 65 (štúdia je výstupom grantového projektu VEGA, č. 1/0179/20: Svätá stolica a slovenská otázka, 1945 – 1958).
- NEUPAUER, František – ŠIMULČÍK, Ján: Slovenská organizácia na ochranu ľudských práv (SONOLP) v dokumentoch ŠtB a príhovor Vladimíra Jukla z apríla 1968. *Pamäť národa*, roč. 18, 2022, č. 1, s. 37 – 51;
- PODOLEC, Ondrej: Prví sudcovia z ľudu. Počiatky tzv. zľudovenia súdnictva po februári 1948. *Pamäť národa*, roč. 18, 2022, č. 2, s. 22 – 33.

O2 – odborný výstup publikačnej činnosti ako časť knižnej publikácie alebo zborníka

- BIELESZ, Adam: Vysokoškolský strážny oddiel – Študenti v SNP. *Manažment školy v praxi*, roč. 17, 2022, č. 7 – 8, s. 47;
- BIELESZ, Adam: Študent Mirko Nešpor – Obet ľudáckeho režimu. *Manažment školy v praxi*, roč. 17, 2022, č. 9, s. 47;

- BIELESZ, Adam: Ministri školstva v rokoch 1969 – 1989. *Manažment školy v praxi*, roč. 17, 2022, č. 10, s. 30 – 31;
- BIELESZ, Adam: Medzinárodný deň študentstva a demonštrácie v roku 1968. *Manažment školy v praxi*, roč. 17, 2022, č. 11, s. 31;
- BIELESZ, Adam: Druhá svetová vojna optikou československých učebníc dejepisu v rokoch 1948 – 1989. *Didaktika*, roč. 3, 2022, č. 5, s. 31;
- JAŠEK, Peter: Človek nemá nikdy veľa možností. In: POLLÁK, Miroslav (ed.): *Dôstojnosť*. Levoča: o. z. Krásny Spiš, 2022, s. 218 – 225;
- JAŠEK, Peter: Na vlastnej koži. Daniel Okáli putoval z kresla povereníka do leopoldovskej basy. HAVIAR, Štefan, ed. *Národný kalendár 2023*. Martin: Matica slovenská 2022, s. 287 – 290;
- JAŠEK, Peter: V mene pravdy. *Nota bene*, 2022, č. 4, s. 26 – 27;
- JAŠEK, Peter: V „prútených kreslách“ ťažkého storočia. Dominik Tatarka zažil roky slávy aj zaznávanie. HAVIAR, Štefan, ed. *Národný kalendár 2023*. Martin: Matica slovenská 2022, s. 320 – 322;
- JAŠEK, Peter: Vrcholy a pády politika. Karol Sidor zomrel pred 70 rokmi. HAVIAR, Štefan, ed. *Národný kalendár 2023*. Martin: Matica slovenská 2022, s. 237 – 241;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: recenzia na knihu Petranský, Ivan A.: Udalosti a osobnosti dejín katolíckej cirkvi na Slovensku v 20. storočí. *Slovenský časopis historický*, roč. 1, 2021, č. 2, s. 323 – 326;
- KINČOK, Branislav. Po deviatich rokoch za mrežami. Súdna a stranícka rehabilitácia Gustáva Husáka. In: HAVIAR, Štefan, ed. *Národný kalendár 2023*. Martin: Matica slovenská 2022, s. 200 – 203;
- KINČOK, Branislav: recenzia na knihu Zdeněk Doskočil. V žalári a vyhnanství. Ladislav Novomeský v ére stalinizmu a poststalinizmu. *Pamäť národa*, roč. 18, 2022, č. 1, s. 84 – 86.
- KINČOK, Branislav: recenzia na knihu Juraj Marušiak. Príliš skoré predjarie... Slovenskí študenti v roku 1956. *Slovenský časopis historický*, roč. 2, 2022, č. 1, s. 301 – 307.
- NEUPAUER, František: V duchu svätého Ignáca. In: Hudaček, M. (ed.): *100 rokov Spoločnosti Ježišovej na Slovensku 1920 – 2022*. Trnava: Dobrá kniha, 2022, s. 401 – 408;
- NEUPAUER, František: Generál podzemnej cirkvi RNDr. Vladimír Jukl SF. *Verbum*. 2022, č. 1, s. 106 – 111;
- NEUPAUER, František: Očami totality. In: HEČKOVÁ, Ivana (ed.): *Jedna svieca stačí*. Bratislava: Ringier Slovakia Media, 2022, s. 206 – 212.

I3 – iný výstup publikačnej činnosti z časopisu

- Pavol Hudák, Imrich Gazda, KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Čo o kardinálovi Tomkovi písala ŠtB/Je prispôsobivý ale opatrný. Zrejme z neho bude vatikánsky štátny sekretár,
<https://svetkrestanstva.postoj.sk/111741/je-prisposobivy-ale-opatrnny-zrejme-z-neho-bude-vatikansky-statny-sekretar>;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Gorbačov a náboženstvo. Od ópia ľudstva až po stretnutie s pápežom,
<https://svetkrestanstva.postoj.sk/114141/od-opia-ludstva-az-po-stretnutie-s-papezom>;

- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Monsterproces s kardinálom Józsefom Mindszentym – Na margo 72. výročia,
<https://www.christianitas.sk/monsterproces-s-kardinalom-jozsefom-mindszentym-na-margo-72-vyrocia/>;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Odkaz Novembra začína blednúť,
<https://standard.sk/277947/odkaz-novembra-zacina-blednut/>;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Pred 70 rokmi vznikol Slovenský ústav v Clevelande, starší brat ústavu v Ríme,
<https://www.postoj.sk/114138/pred-70-rokmi-vznikol-slovensky-ustav-v-clevelande-starsi-brat-ustavu-v-rime>;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Salezián Anton Hlinka, Hlas Ameriky a ŠtB,
<https://www.christianitas.sk/salezian-anton-hlinka-hlas-ameriky-a-stb/>;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Za Jozefom Kardinálom Tomkom,
<https://www.christianitas.sk/za-jozefom-kardinalom-tomkom/>;
- KOŠÍK, Ľudovít – KINČOK, Branislav. Anotácia na knihu Eliška Hurná – Kuraj Hurný ml. Partizánska vražda v Rajeckej doline. *Pamäť národa*, roč. 18, 2022, č. 2, s. 86;
- NEUPAUER, František: 100 rokov od narodenia Marty Marsinovej,
<https://blog.postoj.sk/105607/100-rokov-od-narodenia-marty-marsinovej>;
- NEUPAUER, František: Dňa 8. septembra 1906 sa narodil profesor Kolakovič,
<https://blog.postoj.sk/113860/dna-8-septembra-1906-sa-narodil-profesor-kolakovic>;
- NEUPAUER, František: Film Slobodní a jeho predchodcovia,
<https://blog.postoj.sk/116265/film-slobodni-a-jeho-predchodcovia>;
- NEUPAUER, František: Generál tajnej cirkvi a človek, ktorý spájal. Dostupné na: Generál tajnej cirkvi a človek, ktorý spájal | Konzervatívny denník (postoj.sk);
- NEUPAUER, František: Jan Mária Sládkovičová,
<https://blog.postoj.sk/114299/jan-maria-sladkovicova-svaty-otec-svoj-zivot-obetujem-za-vas>;
- NEUPAUER, František: Juklovi hrozil trest smrti,
<https://blog.postoj.sk/104866/vladimirovi-juklovi-hrozil-v-roku-1952-trest-smrti>;
- NEUPAUER, František: Matka Tereza a jej sklamanie zo Slovenska,
<https://blog.postoj.sk/113747/matka-tereza-a-jej-sklamanie-zo-slovenska>;
- NEUPAUER, František: RNDr. Vladimír Jukl SF,
<https://blog.postoj.sk/104812/rndr-vladimir-jukl-sf>;
- NEUPAUER, František: Sviečková manifestácia. Deň, keď sme si povedali: Nesmieme sa báť! 25. marec 2022. Dostupné na: Deň, keď sme si povedali: Nesmieme sa báť! | Konzervatívny denník (postoj.sk);
- NEUPAUER, František: Zavraždili kňaza,
<https://blog.postoj.sk/115869/zavraždili-knaza>;
- PALKO, Vladimír: Podarený útek za slobodou,
<https://standard.sk/277950/podareny-utek-za-slobodou/>.

7 VYDANÉ PUBLIKÁCIE

V rámci publikačnej činnosti ÚPN v roku 2022 vydal celkovo štyri publikácie: jednu v edícii monografie, jednu v edícii dokumenty, jednu v edícii zborníky a jednu mimo edície. V spolupráci a partnerstve s ÚPN vyšli ďalšie dva knižné tituly. Zároveň vychádzal štvrťročník *Pamäť národa*, pričom v roku 2022 vyšli celkovo štyri čísla.

7.1 EDÍCIA MONOGRAFIE

Františka ČECHOVÁ: *Ecce homo*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2022, 248 s. ISBN 978-80-8257-004-8

Don Titus Zeman (4. 1. 1915 – 8. 1. 1969) bol saleziánsky kňaz, ktorý podstúpil krížovú cestu mučeníka, keď ponúkol svoj život na záchranu kňazských povolání. V knihe *Ecce homo* prinášame životopis skromného muža, ktorý niesol svoj životný kríž spôsobom prospešným nielen pre veriacich, ale pre každého, kto túži žiť v pravde, láske a slobode pre dobro všetkých ľudí.

Jadro knihy tvorí štrnásť kapitol, štrnásť bolestných zastavení v živote. Titus Zeman raz ukázal na obraz zmučeného Krista „*Ecce homo!*“ a povedal svojmu priateľovi, že všetko vydržal len preto, že mu On pomáhal. Na jar 1950 v celom Československu násilne odviezli rehoľníkov do internačných kláštorov. Saleziánski klerici nemohli ďalej študovať. Don Titus sa rozhodol v skupinách ich prevádzať tajne do zahraničia, aby mohli doštudovať v Turíne. Tretej skupine sa prechod cez štátnu hranicu nepodaril. Prišlo k zatýkaniu, mučeniu, k odsúdeniu a dlhoročnému žalárovaniu Titusa a jeho druhov. Vyšetrovatelia Štátnej bezpečnosti v 50. rokoch 20. storočia neľudskými metódami dokázali prekonať aj nacistov.

7.2 EDÍCIA DOKUMENTY

Silvia HALADOVÁ, Stanislav LABJAK (eds.): *Vyprosený a vymodlený. Listy politického väzňa Juraja Hurného z jáchymovského pekla manželke Eliške*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2022, 392 s. ISBN 978-80-89335-98-5.

Témou je životný príbeh politického väzňa Juraja Hurného, ktorý po odsúdení na základe vykonštruovaných obvinení strávil 10 rokov v komunistických pracovných táborech a za mrežami väznic. Na vlastnej koži tak zažil najťažšiu formu represíí, ktorými režim prenasledoval nepohodlných občanov, teda zaradovanie politických väzňov na ťažké práce v uránových baniach v severozápadných Čechách. Tie sa stali v povojnových 50. rokoch osudom tisícok občanov. V obzvlášť náročných podmienkach mu bola oporou silná morálka, viera, no predovšetkým bezhraničná podpora manželky Elišky. Násilné odlúčenie rodina kompenzovala písaním listov, pričom vzájomná korešpondencia po celú dobu väznenia nestratila na intenzite.

Interpretácia tejto unikátnej zbierky osobnej korešpondencie prináša jedinečný pohľad na pohnuté osudy bežnej rodiny, prenasledovanej krutosťou totalitného režimu. Úvodná časť publikácie je venovaná základným životopisným údajom Juraja Hurného a jeho rodiny. Sprostredkované pestovanie manželského a rodinného života, atmosféru v pracovných táborech popisovanú v medziach cenzúry, či chvíle každodennosti zaznamenáva v druhej časti práce analýza zachovanej korešpondencie manželov Hurných v rozsahu 856 listov, v kontexte s ďalšími kategóriami archívnych prameňov.

Tretia časť knihy predstavuje výber prepisov korešpondencie v počte 80 listov, so zameraním na priblíženie najsilnejších momentov prežívania náročných životných osudov rodiny Hurných. Súčasťou publikácie je bohatá dokumentačná a fotografická príloha, obsahujúca doteraz nepublikované materiály z rodinných archívov. Unikátnosť knihy spočíva v tom, že verejnosti po prvýkrát predstavuje autentické dobové dokumenty politického väzňa, ktoré poodkrývajú krutú každodennosť jáchymovského pekla, ako aj ďalších komunistických väzňov a pracovných táborov. Rovnako ukazujú, že utrpenie politických väzňov sa prenášalo na ich blízky rodinných príslušníkov, ktorým komunistický režim všemožne sťažoval každodenný život.

7.3 EDÍCIA ZBORNÍKY

Silvia HALADOVÁ, Matej MASARYK (eds.): *Dominik Tatarka. Spisovateľ vo víre doby*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2022, 200 s. ISBN 978-80-8257-007-9.

V máji 2019 uplynulo 30 rokov od úmrtia Dominika Tatarku, významnej osobnosti slovenského kultúrneho prostredia. Pri tejto príležitosti zorganizoval ÚPN v spolupráci s Katedrou slovenskej literatúry a literárnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a Univerzitnou knižnicou v Bratislave dňa 14. mája 2019 interdisciplinárnu vedeckú konferenciu, ktorej výstupom je tento zborník. Zámerom príspevkov bolo poukázať na šírku Tatarkovej literárnej tvorby a jeho pôsobenie na spoločensko-politickom poli na pozadí rozmanitých historických míľnikov, v kontexte nepretržitej aktuálnosti jeho osobnosti ako jedinečného fenoménu. Zborník obsahuje celkovo sedem vedeckých štúdií, z toho štyri analyzujúce Tatarkovo literárne dielo a tri historické štúdie, popisujúce aktivity Dominika Tatarku na poli jeho spoločenského angažovania. Súčasťou knihy je aj prepis diskusie, ktorá bola súčasťou vedeckej konferencie, a obrázková príloha.

7.4 MIMO EDÍCIE

Alžbeta POPAROVÁ (ed.): *Publikácie ÚPN*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2022, 51 s.

V bulletine ide o súhrn publikácií, ktoré vydal ÚPN od roku 2006 do roku 2022, vrátane. Jednotlivé knižné edície sú rozlíšené inou farbou záhlavia na rýchlejšie zorientovanie sa výberu edície a vyhľadanie konkrétnej knihy. Každá publikácia je v bulletine prezentovaná obrázkom obálky, menom autora, názvom diela (titulu príp. aj podtitulu), stručnou anotáciou, uvedením ceny za publikáciu (ak je vypredaná, už sa neuvádza cena). Na záver sú uvedené tituly kníh vydaných externými vydavateľmi v spolupráci s ÚPN.

KNIHY V SPOLUPRÁCI S ÚPN

Joseph M. BURZA: *Štefan Boleslav Roman. Uránový kráľ*. Bratislava: Kanadsko-slovenská obchodná spoločnosť, 2021, 140 s. ISBN 987-80-969328-3-2

Na prelome rokov 2021 a 2022 vyšla reprezentatívna publikácia venovaná osobnosti slovensko-kanadského veľkopodnikateľa Štefana B. Romana, ktorý sa po druhej svetovej vojne aktívne zapájal do aktivít slovenského politického exilu a azda najviac sa slovenskej verejnosti predstavil ako zakladateľ a doživotný predseda Svetového kongresu Slovákov, strešnej organizácie slovenského politického exilu.

Publikácia, ktorej autorom je Joseph Burza z Kanadsko-slovenskej obchodnej komory, obsahuje popri životopise Štefana B. Romana aj zbierku osobných spomienok a príhovorov významných osobností slovenského politického, kultúrneho a spoločenského života, ktoré pripomínajú význam Romanovej osobnosti pre moderné dejiny.

Ľudmila PASTIEROVÁ (ed.): *Fenomén samizdat. Ivanka pri Dunaji*: F. R. & G., 2022, 264 s. ISBN 978-80-89499-57-1

Kniha pracovníčky ÚPN Ľudmily Pastierovej sa venuje problematike vydávania samizdatových časopisov v prostredí občianskeho disentu v Bratislave, kde boli hlavnými tvorcami samizdatov Oleg Pastier, Jiří Olič, Vladimír Archleb či Ján Budaj. V publikácii sa nachádzajú aj ukážky samizdatovej tvorby, najmä články zo samizdatov Kontakt, Fragment, Sebaobrana a Fragment K, ktoré vychádzali v 80. rokoch. Súčasťou knihy sú aj pasáže vedeckej štúdie Jerguša Sivoša o sledovaní disidentov komunistickou Štátnou bezpečnosťou.

7.5 ČASOPIS PAMÄŤ NÁRODA

ÚPN v roku 2022 pokračoval vo vydávaní štvrťročníka *Pamäť národa*, pričom išlo už o jeho 18. ročník. V roku 2022 vyšli štyri čísla časopisu *Pamäť národa*: 4/2021 a čísla 1, 2, a 3/2022.

Obsah čísla 4/2021

Na úvod
KINČOK, Branislav

Štúdie

BEŇUŠ, Patrik: Priemysel v období 1. Slovenskej republiky (1939 – 1945) na príklade okresu Hnúšťa, s. 3 – 23;

KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: Karpatskí Nemci a Štátna bezpečnosť v období stalinizmu a poststalinizmu, s. 24 – 40;

JÁŠEK, Peter: Bratislava/nahlas a jej miesto v odpore proti normalizačnému režimu na Slovensku, s. 41 – 58;

Dokumenty

DUBOVSKÝ, Patrik: Študenti Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave počas Novembra 1989 – odvážne, veselo i vážne, s. 59 – 74;

Materiály

PUŠKÁR, Adam. Rehabilitácia Františka Šubíka, s. 75 – 81;

Svedectvo

ORBANOVÁ, Eva. Pred a postkatynské reminiscencie na Andreja Žarnova, s. 82 – 86;

Recenzie

CUMMINGS, Richard H. Cold War Frequencies. CIA Clandestine Radio Broadcasting to the Soviet Union and Eastern Europe (Beáta Katrebová Blehová), s. 87 – 90;

HANZLÍK, František. Tajné služby na ceste KSČ k moci 1945–1948. Únor 1948 – výsledok nerovného zápasu (Rudolf Manik), s. 90 – 93;

Anotácie

TKÁČIK, Ladislav. Šebastián Peter Jad'ud'. Príbeh jedného kapucínskeho života (František Neupauer), s. 93;

ÚPN Interne

Obsah čísla 1/2022

Na úvod

PEHR, Michal

Štúdie

HALADOVÁ, Silvia. Reflexie kolektivizačnej propagandy na stránkach denníka Pravda v období rokov 1949 – 1950, s. 3 – 36;

Dokumenty

NEUPAUER, František – ŠIMULČÍK, Ján (eds.). Slovenská organizácia na ochranu ľudských práv v dokumentoch Štátnej bezpečnosti a príhovor Vladimíra Jukla z apríla 1968, s. 37 – 51;

Materiály

HALLA, Josef. Znárodněný umělec. Poválečná léta Dušana Jurkoviče a jeho rodiny, s. 52 – 58;

Rozhovory

SOKOLOVIČ, Peter. Príbeh exulanta. Rozhovor s Františkom Michalovičom, s. 59 – 77;

Príbehy prenasledovaných

FIALKOVIČOVÁ, Miriama. Prípad František Lučanský – dlhá cesta „dedinského boháča“ k rehabilitácii, s. 78 – 83;

Recenzie

KINČOK, Branislav. Zdeněk Doskočil. V žalári a vyhnanství. Ladislav Novomeský v éře stalinismu a poststalinismu, s. 84 – 86;

ÚPN interne

Prehľad článkov uverejnených v roku 2021

Číslo 2/2022

Na úvod

BÁRTA, Milan

Štúdie

BALÁŽ, Tomáš. Štefan Dubček v komunistickom odboji 1938 – 1945, s. 3 – 21;

Dokumenty

PODOLEC, Ondrej. Prví sudcovia z ľudu. Počiatky tzv. zľudovenia súdництва po Februári 1948, s. 22 – 33;

Materiály

KÁRPÁTY, Vojtech. Prípady trestného stíhania hanobenia štátnych a ústavných činiteľov v rokoch 1945 – 1953 na východnom Slovensku, s. 34 – 45;

Svedectvo

VRÁBEL, Juraj st. Karol Vrábel – väzeň totality, s. 46 – 61;

Polemika

MOCKO, Martin. Poznámky k monografii Patrika Dubovského o Jánovi Langošovi, s. 62 – 83;

Recenzie

MANIK, Rudolf. Jan Chadima. Rudolf Slánský, s. 84 – 86;

KOŠÍK, Ľudovít, KINČOK, Branislav. Eliška Hurná – Juraj Hurný ml. Partizánska vražda v Rajeckej doline, s. 86;

ÚPN interne

Číslo 3/2022

Na úvod

SIVOŠ, Jerguš

Štúdie

GAREK, Martin. Štátna katolícka akcia na Kysuciach – vzbury a nepokoje v roku 1949, s. 3 – 20;

TRESOVÁ, Monika. Rudolf Fiby – tichý bojovník za slobodu, s. 21 – 40;

Dokumenty

KINČOK, Branislav. Počiatky stranického vyšetrovania v Komunistickej strane Československa na príklade Vojtecha Jančíka, s. 41 – 67;

Materiály

RYCHLÍK, Jan. Deportácie slovenských židov v ľudáckej a neol'udáckej exilovej literatúre. Popieranie zodpovednosti predstaviteľov vojnovnej Slovenskej republiky na deportáciách židov, s. 68 – 74;

Príbehy prenasledovaných

OGURČÁK, Ľubomír. Miľava – Forbasy – Nawojowa. Príbeh, ktorý mal zostať zabudnutý, s. 75 – 78;

Recenzie

MANIK, Rudolf. Pirjevec, Jože. Tito a jeho soudruzzi, s. 79 – 82;

VOJČÍKOVÁ, Henrieta. Manik, Rudolf. Z dokumentov slovenskej advokácie v epoche socializmu, s. 82 – 85;

ÚPN Interne

8 AUDIOVIZUÁLNA TVORBA

8.1 ZAZNAMENÁVANIE VÝPOVEDÍ SVEDKOV OBDOBIA NESLOBODY

V rámci zaznamenávania výpovedí svedkov z obdobia neslobody zamestnanci ÚPN nakrútili, nahrali a následne uložili do audiovizuálneho fondu počas roku 2022 celkovo 34 svedectiev.

8.2 PRODUKCIA A DISTRIBÚCIA DOKUMENTÁRNYCH FILMOV

V spolupráci s režisérom Slavomírom Zrebným a spoločnosťou Gotthardt film, s. r. o. bola dňa 15. septembra 2022 pripravená slovenská kinopremiéra filmu *Slobodní*. Okrem príprav reprezentatívnej premiéry v Kine Lumière a pomoci pri jej organizácii, premiére predchádzala spolupráca na finálnych korektúrach filmu, tvorba bookletu a ďalších vizuálov, propagačných materiálov a pod. Film *Slobodní* mal v roku 2022 najvyššiu návštevnosť spomedzi dokumentárnych filmov premietaných v slovenských kinách. V RTVS bol uvedený v premiére 17. novembra 2022.

V roku 2022 pokračovali práce aj na príprave vlastného dokumentárneho filmu ÚPN s názvom *Samizdat. Malý svet pravdy*, ku ktorého tvorbe bol prizvaný režisér a scenárista Marek Poláček.

Pracovníci ÚPN spolupracovali na výrobe dokumentárneho seriálu o dejinách Štátnej bezpečnosti na Slovensku *ŠtB: Prísne tajné!* (B-Production, RTVS, ČT). Pri príprave seriálu boli využité materiály z Archívu ÚPN a ako odborní spolupracovníci a historici vystúpili vo viacerých dieloch dokumentárnej série pracovníci ÚPN. Ľubomír Morbacher z oddelenia dokumentácie v dieloch *Akcia Kameň; Politické procesy; Cirkev /ne/zlomená; Nebezpečná hranica; Mier na zemi*; Patrik Dubovský z oddelenia výskumu a vzdelávania v dieloch *Cirkev /ne/zlomená a Mier na zemi*; František Neupauer z oddelenia výskumu a vzdelávania v diele *Cirkev /ne/zlomená*; Branislav Kinčok z oddelenia výskumu a vzdelávania v diele *Politické procesy*. Peter Jašek a Ondrej Podolec z oddelenia výskumu a vzdelávania spolupracovali formou odborných konzultácií na príprave dokumentárneho cyklu *Môj emigrant* (Hitchhiker production, RTVS). Pracovníci oddelenia audiovizuálnej tvorby sa podieľali na vytipovaní vhodných emigrantských príbehov, archívnych dokumentov a lustrácie k nim, ako aj na hľadaní svedectiev v databáze Oral History. V rámci distribúcie tejto série po televíznych premiérach jednotlivých častí ÚPN uviedol tri diely na filmovej prehliadke Festivalu slobody, spojenej s diskusiou s tvorcami. Celá séria dokumentárnych filmov bola uvedená v rámci Víkendú zatvorených hraníc v Novej Cvernovke.

Branislav Kinčok a Beáta Katrebová Blehová spolupracovali na výrobe dokumentárneho filmu s názvom *Monsterproces* o procese s katolíckymi biskupmi (rež. M. Demko), pričom sa zúčastnili aj na diskusiách spojených s prezentáciou filmu.

Patrik Dubovský a Peter Jašek spolupracovali s RTVS na odborných rešeršiach dotýkajúcich sa dejín Charty 77 a jej pôsobenia so zameraním na jej slovenských signatárov.

9 POPULARIZAČNÉ A OSVETOVÉ AKTIVITY

Popularizačné a osvetové aktivity ÚPN prebiehali po dvoch rokoch pandémie od februára 2022 v štandardnom režime, čo sa prejavilo na ich kvantitatívnom náraste – osobitne v prípade prednáškovej činnosti, organizácii diskusných podujatí, prezentácií kníh či pri Festivale slobody.

9.1 FESTIVAL SLOBODY

ÚPN zorganizoval v dňoch 7. až 17. novembra 2022 XII. ročník Festivalu slobody. Program multižánrového festivalu tvorili viaceré podujatia pre verejnosť – medzinárodná filmová prehliadka, diskusie, výstavy, divadelné predstavenia, koncerty, Deň otvorených dverí Archívu ÚPN a podujatia Víkend zatvorených hraníc a Festival slobody pod pyramídou.

Súčasťou slávnostného otvorenia XII. ročníka Festivalu slobody (3. novembra) bolo obnovené slávnostné udeľovanie Ceny ÚPN. Laureátmi ceny za odpor proti nedemokratickým režimom a boj za obnovu slobody a demokracie sa stali bývalí politickí väzni Branislav Tvarožek a Jozef Kendra, laureátkou ceny za prínos k poznaniu obdobia neslobody a šírenie myšlienok slobody a demokracie novinárka Soňa Gyarfašová. Ocenení boli predstavení čítaním laudatia a tiež projekciou profilových dokrútok. Kultúrno-umeleckú časť večera predstavoval koncert *Zmysluplné piesne* v podaní Jany Orlickej a Pražské jazzové trio.

Prehliadka hraných a dokumentárnych filmov sa uskutočnila v dňoch 7. až 10. novembra. v Spoločenskom dome Nivy v kine Nostalgia na Súťažnej 18, v spolupráci s bratislavskou mestskou časťou Ružinov a jej správou kultúrnych zariadení Cultus. Realitu nedemokratických režimov priblížili najmä filmy *Najväčší zločin* (Nórsko), *Industria – Súkolie normalizácie* (Česko), *Falšovateľ* (Nemecko/Luxembursko), *1970* (Poľsko), *Rozprávky zlatého veku* (Rumunsko/Francúzsko), *Nezanechať stopy* (Poľsko), *Žena novej doby* (Slovensko), *Atómové srdce Františka Janoucha* (Česko) a *Osmičky* (Česko) spojené s uvedením alebo diskusiou. Filmová prehliadka priniesla počas XII. ročníka FS až štyri slovenské filmové premiéry a jednu predpremiéru. Dopoludňajšie bloky filmovej prehliadky určené pre študentov stredných škôl využili takmer úplne kapacitu kinosály a ponúkli zaujímavé diskusie s tvorcami filmov a historikmi ÚPN.

Archív ÚPN pripravil pre školy a verejnosť v dňoch 10. a 11. novembra Deň otvorených dverí s prehliadkou depozitov archívu, komentovanou výstavou *Ochrana štátnej hranice v rokoch 1951 – 1989*, odbornými prednáškami a diskusiami.

Súčasťou Festivalu slobody bol aj *Víkend zatvorených hraníc*, spoluorganizovaný s Bratislavským samosprávnym krajom. V sobotu 12. novembra 2022 prežili registrovaní záujemcovia príbeh emigranta prostredníctvom jazdy dobovým autobusom s odborným výkladom. V priestoroch Novej Cvernovky bola výstava *Kráľové Šumavy*, aktívna spomienka na branné cvičenia a premietanie dokumentárneho cyklu *Môj emigrant*. Večer bolo v rámci VZH v A2 – Novom župnom divadle prezentované divadelné predstavenie *Krídlo (tri nočné rozhovory o presune vzduchom)*, scenár a réžia Jakub Nvota. Po predstavení nasledovala diskusia s tvorcami a hlavným protagonistom príbehu J. Hlavatým.

V nedeľu 13. novembra sa konal pri Cyklomoste slobody v Devínskej Novej Vsi kultúrno-náučný program, spomienka na obeť Železnej opony a symbolicky bola uzatvorená štátna hranica s Rakúskom. Za ÚPN v ňom vystúpili Ľubomír Morbacher a Peter Mikle, v oficiálnej časti predseda Správnej rady ÚPN Jerguš Sivoš.

V nedeľu 13. novembra sa konalo divadelné predstavenie FS pod názvom *Domov!* v divadle ASTORKA Korzo '90. Dokumentárnu inscenáciu o vysídlení Nemcov z Československa v rokoch 1945 – 1946 zahrli herci ExTeatra, scenár a réžia Marcel Hanáček. Zaplnená sála divadla mala po predstavení možnosť diskusie k danej problematike s režisérom a M. Schvarcom, historikom SAV.

Festival slobody pod pyramídou organizovaný v spolupráci s RTVS – Rádiom Devín sa konal v budove Slovenského rozhlasu prostredníctvom živých prenosov a vysielaní. V pondelok 14. novembra sa uskutočnil slávnostný večer venovaný 20. výročiu prijatia Zákona o pamäti národa a vzniku ÚPN, v diskusii sa stretli predseda a člen Správnej rady ÚPN Jerguš Sivoš a Matej Medvecký, v hudobnej časti vystúpili Z. Vřešťál (člen kapely Neřež) a skupina Jednofázové kvasenie. Nasledujúci deň prebiehal dopoludňajší program pre školy – verejné odposluchy rozhlasovej hry a naživo vysielaná prvá diskusia o získavaní a spracovaní svedectiev pamätníkov so S. Gyarfášovou, E. Lokajovou a J. Endrődím, po ktorej nasledovala druhá diskusia o činnosti Ústavu pamäti národa s P. Jašekom a P. Miklem. Rozhlasové podujatia moderoval P. Turčík.

V rámci Festivalu slobody boli verejnosti k dispozícii viaceré výstavy ÚPN – v dňoch 7. až 20. novembra v Poľskom inštitúte výstava *Uzákonené bezprávie. Holokaust a protizidovské zákonodarstvo na Slovensku*, v dňoch 7. až 20. novembra v Parku Gábora Barossa pri Šafárikovom námestí výstava *Obete komunizmu na Slovensku*, v dňoch 7. až 30. novembra na Fakulte sociálnych a ekonomických vied UK výstava *Chceme slobodu! Pád komunistického režimu na Slovensku* a v dňoch 10. a 11. novembra v Archíve ÚPN na Miletičovej 7, Bratislava výstava *Ochrana štátnej hranice v rokoch 1951 – 1989*. V dňoch 11. až 21. novembra bola v Novej Cvernovke inštalovaná výstava českého Ústavu pre štúdiu totalitných režimov *Kráľové Šumavy*.

Festival slobody zakončila spomienka na pochod študentov 16. novembra 1989 a pietne spomienky pri Bráne slobody v Devíne a na cintoríne vo Vrakuni.

Festival slobody v tvojom meste sa v roku 2022 konal v Bardejove, Brezne, Malackách, Modre, Nitre a v Šulekove. Oslovení boli aj ďalší záujemcovia, s ktorými napokon spolupráca nevyšla, no bude realizovaná v roku 2023 (Prievidza, Trnava, Spišská Belá). Organizátorom boli poskytnuté dokumentárne filmy a výstavy z produkcie ÚPN, prednášky a dva celovečerné filmy z filmovej prehliadky XII. ročníka FS.

9.2 DISKUSNÉ PODUJATIA

V priebehu roka 2022 ÚPN realizoval sériu diskusných večerov v Bratislave. Diskusné večery v Bratislave sú pravidelnými podujatiami, ktoré ÚPN realizuje v spolupráci s Poľským inštitútom a konajú sa každý mesiac (s výnimkou letných mesiacov a decembra). V prvom polroku sa konalo v Bratislave šesť diskusných večerov ÚPN a v druhom polroku dva diskusné večery. Záznamy z diskusných večerov boli následne zverejnené na youtube kanáli ÚPN.

Prehľad diskusných večerov v Bratislave:

- *Jaruzelski kontra Solidarita, Husák kontra Charta 77* (25. január 2022)
Hostia: Michał Ossowski (šéfredaktor týždenníka *Tygodnik Solidarność*, Varšava), Peter Jašek, PhD. (Ústav pamäti národa);
- *Parížske mierové zmluvy 1947* (24. február 2022)
Hostia: prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc. (Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach), PhDr. Tomáš Klubert, PhD. (Ústav pamäti národa);
- *Cenzúra, propaganda, perzekúcie. Prípady novinára Pavla Lička a rozhovoru s A. Solženycinom* (31. marec 2022)

Hostia: prof. PhDr. Mária Kusá, CSc. (Univerzita Komenského v Bratislave), Josef Halla, Ph.D (Ústav pamäti národa);

- *Oleg Pastier a Vladimír Jukl. Dve tváre slovenského samizdatu* (27. apríl 2022)
Hostia: Ludmila Pastierová (spoluvydavateľka samizdatu), Ing. PhDr. Ján Šimulčík, Ph.D. (historik, občianske združenie samizdat.sk), Patrik Dubovský, Ph.D. (Ústav pamäti národa);
- *Oslobodenie koncentračného tábora Mauthausen - Gusen* (26. máj 2022)
Hostia: Dr. Marcin Przegietka (Inštitút národnej pamäti, Varšava), Dr. Pawel Kosiński (Inštitút národnej pamäti, Varšava), PhDr. Tomáš Klubert, Ph.D. (Ústav pamäti národa);
- *Operácia Anthropid a heydrichiáda. 80. výročie útoku čs. parašutistov na Reinharda Heydricha* (23. jún 2022)
Hostia: PhDr. Stanislav Kokoška, Ph.D. (Ústav pre štúdium totalitných režimov, Praha), PhDr. Tomáš Klubert, Ph.D. (Ústav pamäti národa);
- *"Slovenský február." Jesenná kríza na Slovensku v roku 1947* (29. september 2022)
Hostia: Matej Medvecký, Ph.D. (Vojenský historický ústav), Martin Garek, Ph.D. (Ústav pamäti národa);
- *Proces s Rudolfom Slánským a spol.* (24. november 2022)
Hostia: Jan Kalous, Ph.D. (Múzeum pamäti XX. storočia, Praha), doc. Ondrej Podolec, Ph.D. (Ústav pamäti národa).

Mimo cyklu pravidelných diskusných večerov ÚPN zorganizoval v Bratislave ešte dve diskusné podujatia. V spolupráci s o. z. samizdat.sk a Domom Quo Vadis zorganizoval diskusiu pri príležitosti 40. výročia od začiatku vydávania prvého slovenského periodického samizdatu *Náboženstvo a súčasnosť*, a v spolupráci s Klubom 89, o. z. a s Bratislavskou medzinárodnou školou liberálnych štúdií usporiadal diskusiu venovanú osobnosti Václava Havla.

- *40. výročie vzniku samizdatu Náboženstvo a súčasnosť* (9. jún 2022)
Hostia: Martin Lauko (člen prvej redakcie časopisu *Náboženstvo a súčasnosť*), Ján Šimulčík (historik)
Moderátor: Patrik Dubovský (Ústav pamäti národa)
- *Václav Havel. Z disidenta prezidentom* (20. október 2022)
Hostia: František Mikloško (bývalý disident a predseda Slovenskej národnej rady), Martin Bútora (člen Koordinačného centra VPN), Marta Šimečková (disidentka)
Moderátor: Patrik Dubovský (Ústav pamäti národa)

V apríli 2022 sa podarilo usporiadať v Košiciach diskusiu zameranú na porovnanie vydávania samizdatovej literatúry na Slovensku s vydávaním časopisu *Tygodnik Solidarność*.

- *40 rokov boja za slobodu slova* (9. apríl 2022)
Hostia: Michał Ossowski (šéfredaktor týždenníka *Tygodnik Solidarność*, Varšava), Mateusz Kosiński (redaktor týždenníka *Tygodnik Solidarność*, Varšava), František Mikloško (prvý šéfredaktor samizdatu *Náboženstvo a súčasnosť*), Ján Šimulčík (historik)
Moderátor: Peter Jašek (ÚPN)

Prehľad účasti zamestnancov ÚPN v ďalších debatách a diskusiách:

Okrem diskusných večerov ÚPN vystúpili pracovníci ÚPN ako hostia na rôznych diskusných fórach zorganizovaných partnerskými inštitúciami. Na jeseň, v spolupráci s Divadelným centrom vystupovali historici Patrik Dubovský a Peter Jašek v rámci série diskusií so študentmi stredných škôl na Slovensku po prezentácii divadelnej hry o páde komunistického režimu na Slovensku.

Zúčastnili sa diskusií so študentmi vybraných stredných škôl v Žiline (2. november 2022), Námestove (9. november 2022), Púchove (21. november 2022), Bratislave (28. november 2022), Martine (30. november 2022), Liptovskom Mikuláši (7. december 2022), Rimavskej Sobote (12. december), Dolnom Kubíne (14. december 2022) a Banskej Bystrici (19. december 2022).

V decembri 2022 boli historici Patrik Dubovský a Peter Jašek host'ami série diskusných podujatí so študentmi bratislavských stredných škôl, ktorých súčasťou bola projekcia dokumentárnych filmov zo série *Môj Emigrant* (Hitchhikers production), na príprave ktorých spolupracoval aj ÚPN.

Z ďalších diskusií vystupovali pracovníci ÚPN ako hostia v nasledujúcich:

- *Víkend v Bombure: Ján Langoš* (11. február 2022, klub Bombura, Brezno)
Host' za ÚPN: Patrik DUBOVSKÝ;
- *Boh sa nikdy neunaví odpúšťaním* (21. apríl 2022, Teologická fakulta Trnavskej univerzity a Spoločnosť Ježišova, Trnava)
Host' za ÚPN: František NEUPAUER;
- *Jedna svieca stačí* (17. máj 2022, prezentácia knihy Ivany Hečkovej, kníhkupectvo Martinus, Bratislava)
Host' za ÚPN: František NEUPAUER;
- *Odkrývanie – Ján Langoš* (15. jún 2022, Centrum nezávislej kultúry Záhrada Banská Bystrica)
Host' za ÚPN: Patrik DUBOVSKÝ;
- *Perzekúcie žien v čase komunizmu* (26. jún 2022, *Múzeum obetí komunizmu, ÚPN, OZ Nenápadní hrdinovia, samizdat.sk, Konfederácia politických väzňov Slovenska, Košice*)
Hostia za ÚPN: František NEUPAUER, Peter JAŠEK;
- *Ján Langoš* (2. september 2022, Festival Slovo alebo hudba, Art Café Banská Štiavnica)
Host' za ÚPN: Patrik DUBOVSKÝ;
- *Film SLOBODNÍ* (27. september 2022, Pod lampou .týždeň, Bratislava)
Host' za ÚPN: František NEUPAUER;
- *Prenasledovanie kresťanov v minulosti i súčasnosti* (13. október 2022, Úrad splnomocnenca pre ochranu slobody vierovyznania, Bratislava)
Host' za ÚPN: František NEUPAUER;
- *Ako vylepšiť pravdu* (14. november 2022, o. z. ŠOK, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)
Host' za ÚPN: Ondrej PODOLEC;
- *Stretnutia k 17. novembru – Dňu boja za slobodu a demokraciu* (14. november 2022, Katolícka univerzita Ružomberok)
Host' za ÚPN: Beáta KATREBOVÁ BLEHOVÁ;

- *Terra Apathy. Ekologická katastrofa v Opatovciach a jej dopady* (23. november 2022, Divadlo Potôň, Bátovce)
Host' za ÚPN: Peter JAŠEK;
- *Deň samizdatu v Košiciach* (5. december 2022, Múzeum obetí komunizmu, Košice)
Host' za ÚPN: Patrik DUBOVSKÝ;
- *Pán Jones. Beseda k filmu o hladomore na Ukrajine* (9. december 2022, Filmová a televízna fakulta VŠMU Bratislava)
Host' za ÚPN: Ondrej PODOLEC (moderoval Peter Jašek).

9.3 PREDNÁŠKOVÁ ČINNOSŤ

Prednášková činnosť v roku 2022 bola oproti posledným dvom rokom kvantitatívne vyššia vďaka uvoľneniu opatrení v súvislosti s pandemiou Covid-19. Prebiehala tak na stredných a základných školách, ako aj pre širokú verejnosť. Prednášková činnosť sa realizovala nielen v Bratislave, ale aj po celom Slovensku.

Pokračovala tiež spolupráca s Katedrou histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, vďaka ktorej sa podarilo etablovať pravidelné prednášky pre študentov univerzít. Okrem tejto spolupráce vystúpili historici ÚPN s prednáškami aj na ďalších slovenských a zahraničných univerzitách.

Prednášky na základných a stredných školách:

- JAŠEK, Peter: *August 1968*. Gymnázium Vavrinca B. Nedožerského, Prievidza, 10. február 2022;
- MAKYNA, Pavol: *Holokaust na Slovensku*, ZŠ Jelka, 23. február 2022;
- MAKYNA, Pavol: *Holokaust na Slovensku*, ZŠ Bánovce nad Bebravou (online), 28. február 2022 a 4. marec 2022;
- DUBOVSKÝ, Patrik: *Osobnosť Ivana Grófa*, Gymnázium Senec, 24. marec 2022;
- NEUPAUER, František: *Osobnosť Silvestra Krčméryho*, Gymnázium Š. Moyses Banská Bystrica, 18. máj 2022;
- MAKYNA, Pavol: *Holokaust na Slovensku*, Gymnázium Rožňava a Stredná zdravotnícka škola Rožňava v Gemerskej knižnici P. Dobšinského v Rožňave, 17. – 18. máj 2022 (sprievodné podujatie k výstave Uzákonené bezprávie; 2 prednášky)
- KINČOK, Branislav: *Politické procesy na Slovensku po roku 1948*. Gymnázium J. Lettricha v Martine, 31. mája 2022;
- HALADOVÁ, Silvia: *Násilná kolektivizácia*. Gymnázium J. Lettricha v Martine, 31. máj 2022;
- NEUPAUER, František: *Prenasledované osobnosti počas kom. režimu*, ZŠ Sliač, 9. jún 2022;
- NEUPAUER, František: *Prenasledované osobnosti cirkví*, ZŠ Badín, 9. jún 2022;
- KINČOK, Branislav: *Politické procesy na Slovensku po roku 1948*. Stredná športová škola Jozefa Herdu v Trnave, 11. október 2022;
- NEUPAUER, František: *Prenasledovaní*, Gymnázium Matky Alexie, Bratislava, 7. november 2022;
- KLUBERT, Tomáš: *Obdobie normalizácie v Československu*, Stredná priemyselná škola stavebná a geodetická, Bratislava, 11. november 2022;
- MAKYNA, Pavol: *Rómsky holokaust na Slovensku*, Gymnázium Rožňava a Stredná zdravotnícka škola Rožňava v Gemerskej knižnici P. Dobšinského v Rožňave, 13. – 14. september 2022 (2 prednášky);

- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: *Od totality k demokracii – význam 17. novembra 1989*, Spojená škola sv. Františka z Assisi, Bratislava, 8. november 2022;
- NEUPAUER, František: *Silvo Krčméry a Vladimír Jukl*, ZŠ Daniela Fischera v Kežmarku, 14. november 2022;
- MAKYNA, Pavol: *Holokaust na Slovensku*, Gymnázium Púchov, 14. november 2022;
- DUBOVSKÝ, Patrik: *November 1989*, film November+20, ZŠ Chorvátsky Grob, 16. november 2022;
- KLUBERT, Tomáš: *Československý automobilový priemysel a automobilová doprava v rokoch 1948 – 1989*, Súkromná SOŠ automobilová Duálna akadémia, Bratislava, 16. november 2022;
- DUBOVSKÝ, Patrik: *November 1989*, film November+20, Gymnázium Dunajská Streda, 18. november 2022;
- JAŠEK, Peter: *Nežná revolúcia*, Gymnázium Andreja Vrábľa Levice, 18. november 2022;
- JAŠEK, Peter: *Pád komunistického režimu na Slovensku*, Cirkevné gymnázium sv. Františka z Assisi, Vranov nad Topľou, 21. november 2022;
- JAŠEK, Peter: *Slováci v gulagu*, 1. základná škola T. J. Moussona v Michalovciach, 22. november 2022;
- NEUPAUER, František: *Perzekúcie počas komunizmu*, SŠ Malacky, 7. december 2022;
- JAŠEK, Peter: *Osobnosť Alexandra Dubčeka*, Gymnázium V. B. Nedožerského, Prievidza, 7. december 2022;
- MAKYNA, Pavol: *Holokaust na Slovensku*, Gymnázium Andreja Vrábľa Levice, 9. december 2022;
- NEUPAUER, František: *Silvo Krčméry a Vladimír Jukl*, ZŠ Lendak, 13. december 2022.

Prednášky na univerzitách:

- DUBOVSKÝ, Patrik: *Osobnosť Jána Langoša*, Katolícka univerzita v Ružomberku, 22. marec 2022;
- JAŠEK, Peter: *Alexander Dubček. Ľudská tvár socializmu s ľudskou tvárou*, Viedenská univerzita vo Viedni, 14. jún 2022;
- MIKLOVIČ, Michal: *Demokracia a totalitarizmus*, Fakulta sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave, 12. október 2022;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: *Nežná revolúcia*, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 20. november 2022;
- MAKYNA, Pavol: *Útek A. Wetzlera a R. Vrbu z vyhladzovacieho tábora Auschwitz-Birkenau*, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 21. november 2022;
- NEUPAUER, František: *Osobnosti zápasu o slobodu*, Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, 29. november 2022;
- KINČOK, Branislav: *Politické procesy na Slovensku po roku 1948. Proces so slovenskými biskupmi – Ján Vojtaššák a spol.* Vysoká škola múzických umení v Bratislave, Filmová a televízna fakulta, 2. december 2022.

Prednášky v rámci spolupráce s Trnavskou univerzitou

Názov predmetu v zimnom semestri 2022: Osobnosti moderných slovenských dejín

- JAŠEK, Peter: *Úvodná prednáška. Predstavenie predmetu a ÚPN*, 19. september 2022;
- MAKYNA, Pavol: *Alexander Mach, Augustín Morávek a represie v období slovenskej republiky so zameraním na holokaust*, 26. september 2022;
- KLUBERT, Tomáš: *Generál Rudolf Viest (a Slovenské národné povstanie)*, 3. október 2022;
- KINČOK, Branislav: *Gustáv Husák (so zameraním na proces s tzv. buržoáznymi nacionalistami)*, 10. október 2022;
- JAŠEK, Peter: *Vasil Biľak (kolaborácia a normalizácia)*, 17. október 2022;
- NEUPAUER, František: *Silvester Krčméry a skrytá cirkev na Slovensku*, 24. október 2022;
- DUBOVSKÝ, Patrik: *Hana Ponická, zakázaní umelci a vydávanie samizdatov na Slovensku*, 31. október 2022;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: *Štefan B. Roman (a slovenský politický exil)*, 7. november 2022;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: *Jozef Lettrich (a nástup komunistického režimu a exil po roku 1948)*, 14. november 2022;
- DUBOVSKÝ, Patrik: *Ján Langoš (pôsobenie v disente)*, 21. november 2022;
- JAŠEK, Peter: *Alexander Dubček (rok 1968, normalizácia a pád komunistického režimu)*, 28. november 2022;
- DUBOVSKÝ, Patrik: *Anton Srholec a pôsobenie v disente*, 5. december 2022.

Prednášky pre verejnosť:

- NEUPAUER, František: *Podzemná cirkev*, Coffeeshop Limbach, 3. marec 2022;
- DUBOVSKÝ, Patrik: *Osobnosť Jána Langoša*, prezentácia knihy o J. Langošovi, regionálne osobnosti protikomunistického zápasu, Múzeum Senec, 24. marec 2022;
- DUBOVSKÝ, Patrik: *Osobnosť Jána Langoša*, Múzeum obetí komunizmu Košice, 25. marec 2022;
- DUBOVSKÝ, Patrik: *Osobnosť Ivana Grófa*, pastoračné centrum Kostolná pri Dunaji, 29. apríl 2022;
- NEUPAUER, František: *Osobnosť Vladimíra Jukla*, Martindom Bratislava, Spoločenstvo Fatima, 30. apríl 2022;
- DUBOVSKÝ, Patrik: *Totalitné režimy na Slovensku (v angličtine)*, film Sviečková manifestácia, ADEL Slovakia, Trnava, 28. jún 2022;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: *70. výročie založenia Slovenského ústavu v Clevelande*, o. z. Slovenskí katolíci, Bratislava, 14. október 2022;
- KATREBOVÁ BLEHOVÁ, Beáta: *Ústav pamäti národa a pamäťová politika na Slovensku*, výročné zasadnutie Pomocného zväzu karpatskonemeckých katolíkov, Stuttgart, 5. november 2022;
- MAKYNA, Pavol: *Holokaust na Slovensku*, 6. zbor skautov a skautiek Púchov, 14. december 2022.

9.4 VÝSTAVY

V roku 2022 pripravili pracovníci ÚPN jednu novú panelovú výstavu venovanú téme *Obete komunistického režimu*. Jej prezentácia súvisela s pripomenutím si 24. júna ako pamätného dňa SR – Dňa pamiatky obetí komunistického režimu.

Výstava *Obete komunistického režimu na Slovensku*

Autori: Patrik Dubovský, Martin Garek, Silvia Haladová, Peter Jašek, Branislav Kinčok, Tomáš Klubert, František Neupauer

Vernisáž: 24. jún 2022, Jakubovo námestie, Bratislava

Exteriérová panelová výstava ***Obete komunistického režimu na Slovensku*** bola pripravená pri príležitosti pamätného dňa Slovenskej republiky – dňa pamiatky obetí komunistického režimu, ktorý si pripomínáme každoročne 24. júna.

Výstava na 16 paneloch približuje zložitú problematiku represí komunistického režimu a ich obetí širokej verejnosti s cieľom definovať, akými represiami trpeli občania pred rokom 1989. Výstava ponúka prehľad a kategorizáciu obetí širokej škály represí, ktorými sa komunistický režim snažil na jednej strane pacifikovať odpor spoločnosti, a na druhej strane mocensky upevňoval svoje pozície. Súčasťou jednotlivých panelov sú aj príbehy konkrétnych ľudí, ktorých životné osudy perzekúcie zasiahli. Výstava sa venuje odvečeným do gulagov, obetiam železnej opony, politických procesov, násilnej kolektivizácie, prenasledovaniu cirkví, násilného vyst'ahovania z veľkých miest, táborov nútenej práce či okupácie Československa v auguste 1968. Prináša tiež celkovú štatistiku obetí, pripomína ich význam a predstavuje represívne zložky režimu na čele s obávanou politickou tajnou políciou, Štátnou bezpečnosťou.

ÚPN sa v spolupráci s ďalšími partnermi podieľal na príprave výstavy s názvom **Chybia!**, ktorá bola verejnosti prístupná v čase od 24. marca do 20. apríla 2022 v Župnom dome v Púchove ako pripomienka 80. výročia násilných deportácií židovských spoluobčanov zo Slovenska do nacistických vyhladzovacích táborov. Aj v Púchove žila židovská komunita, ktorá sa od 18. storočia výrazným spôsobom podieľala najmä na hospodárskom a kultúrnom rozvoji mestečka. Rovnako, ako v drvivej väčšine slovenských obcí, aj púchovská židovská komunita zmizla z ulíc, pretože jej príslušníci boli nahnaní do plynových komôr, kde zahynuli. Prežila iba hrstka púchovských židov, ale tá už nemohla nadviazať na život pred touto katastrofou. Pri tejto príležitosti sa mesto Púchov v spolupráci s ÚPN, OZ Púchovo dedičstvo, OZ Podivný barón, ZUŠ Púchov a ďalšími kultúrnymi a občianskymi ustanovizňami rozhodli pripomenúť utrpenie v období holokaustu prostredníctvom zážitkovej výstavy v Župnom dome. Dramaturgom výstavy bol pracovník ÚPN Pavol Makyna.

REINŠTALOVANÉ VÝSTAVY

Uzákonené bezprávie

- 25. marec 2022 na seminári k výročiu deportácií v Zichyho paláci v Bratislave;
- 30. apríl – 30. jún 2022, Gemerská knižnica P. Dobšinského v Rožňave;
- 7. – 30. november 2022, Poľský inštitút, Bratislava

Sviečková manifestácia

- 21. marec – 1. apríl 2022, Robotnícky dom v Sučanoch
- 24. jún 2022, Hviezdoslavovo námestie, Bratislava (exteriérová verzia)

Protikomunistický odboj na Slovensku

- 24. marec – 25. apríl 2022, Katolícka univerzita Ružomberok

Obete komunistického režimu na Slovensku

- 7. – 30. november 2022, Park G. Barossa, Bratislava

9.5 INFORMAČNÉ BULLETINY PRE ŠTUDENTOV

V roku 2022 spracoval ÚPN celkovo šesť tematických skladačiek, a to na témy:

- *Norimberské zákony* (autor T. Klubert)
- *Rada slobodného Československa* (autor B. Katrebová Blehová)
- *Krištáľová noc* (autor T. Klubert)
- *Povstanie vo Varšavskom gete* (autor T. Klubert)
- *Kubánska raketová kríza* (autor B. Kinčok)
- *Blokáda Berlína* (autor T. Klubert)

9.6 VZDELÁVACIE VIDEÁ

Pracovníci ÚPN pokračovali v roku 2022 v natáčaní krátkych tematických videí na facebookovú stránku ÚPN. Celkovo nakrútili 20 tematických videí. Témy jednotlivých videí reflektovali okružle výročia významných udalostí spojených s pôsobením nedemokratických režimov, ako aj vybraných politických procesov a osobností (ako napr. Vladimír Jukl, Oleg Pastier či Marta Marsinová). Medzi videami nechýbali ani zozrihy a reportáže k výročiu Sviečkovej manifestácie, likvidácii mužských reholí či k 23. augustu 1939. O videá na facebookovom konte ÚPN bol medzi verejnosťou záujem, mali pravidelnú sledovanosť niekoľko stoviek ľudí, pri niektorých prekročila návštevnosť počet 1 000. Najväčší počet pozretí malo video nakrútené k 20. výročiu vzniku ÚPN (vyše 1 500).

- *80 rokov od konferencie vo Wannsee* (20. január 2022; P. Makyna, Š. Badura, 377 pozretí);
- *Komunistický prevrat a prvé perzekúcie odporcov režimu* (25. február 2022, E. Lokajová, 854 pozretí);
- *Zmluva o priateľstve a vzájomnej pomoci medzi Československom a Poľskom – ukončenie hraničného sporu* (10. marec 2022, M. Garek, E. Lokajová, 428 pozretí);
- *Prvá vlna deportácií Židov zo Slovenska* (25. marec 2022, P. Makyna, E. Lokajová, 796 pozretí);
- *34 rokov od Sviečkovej manifestácie* (25. marec, P. Jašek, E. Lokajová, 699 pozretí);
- *Návšteva Michaila S. Gorbačova v Bratislave 11. apríla 1987* (11. apríl 2022, B. Katrebová Blehová, 303 pozretí);
- *Akcia K. Likvidácia mužských reholí* (13. apríl 2022, F. Neupauer, 1 200 pozretí);
- *Nedožitých 70 rokov Olega Pastiera* (17. apríl 2022, P. Dubovský, E. Lokajová, 282 pozretí);

- *10 rokov od smrti Vladimíra Jukla* (1. máj 2022, F. Neupauer, Š. Badura, 475 pozretí);
- *100 rokov od narodenia Marty Marsinovej* (22. máj 2022, F. Neupauer, E. Lokajová, 459 pozretí);
- *40. výročie samizdatu Náboženstvo a súčasnosť* (10. jún 2022, P. Dubovský, E. Lokajová, 223 pozretí);
- *Deň pamiatky obetí komunistického režimu* (24. jún 2022, F. Neupauer, E. Lokajová, 679 pozretí);
- *VIII. Generálne zhromaždenie Svetového kongresu Slovákov v júni 1987* (30. jún 2022, B. Katrebová Blehová, Š. Badura, 429 pozretí);
- *70 rokov od spustenia Akcie B* (M. Babál, E. Lokajová, 1 200 pozretí);
- *20. výročie ÚPN. Prijatie zákona o pamäti národa* (E. Lokajová, 1 500 pozretí);
- *23. august. Európsky deň pamiatky obetí totalitných režimov* (23. august 2022, P. Jašek, Š. Badura, 373 pozretí);
- *Začiatok tzv. jesennej krízy 1947* (14. september 2022, M. Garek, E. Lokajová, 608 pozretí);
- *Skupina Bielej légie Ján Rešetko a spol.* (30. september 2022, B. Katrebová Blehová, Š. Badura, 491 pozretí);
- *30. výročie vraždy kňaza Štefana Poláka* (7. október 2022, F. Neupauer, Š. Badura, 742 pozretí);
- *70. výročie procesu Rudolf Slánský a spol.* (3. december 2022, B. Kinčok, Š. Badura, 128 pozretí).

Pracovníci ÚPN pripravili na zverejnenie na facebookovom konte ÚPN záznamy zo svedectiev z audiovizuálneho archívu ÚPN, konkrétne spomienky Z. Bacigálovej na perzekúcie jej manžela, A. Srholca na pokus o prechod železnej opony, F. Petráša na tlač samizdatov, I. Lefkovitsa na posledné dni v koncentračnom tábore, A. Šestákovej na Akciu B, J. Budaja na život v období tzv. normalizácie, A. Kováča na prechod frontu v roku 1945, E. Pastvovej na vyšetrovanie v období tzv. normalizácie, A. Lenkavského na vypočúvanie v 50. rokoch, F. Mikloška na veľhradskú púť, J. Bajtoša na vyšetrovanie, súdny proces a väzenia v 50. rokoch a V. Krčméryho na pašovanie Biblií do Sovietskeho zväzu. Zároveň spracovali a zverejnili profil politického väzňa Branislava Tvarožka, ktorý bol ocenený Cenou ÚPN počas slávnostného otvorenia Festivalu slobody.

9.7 INÉ AKTIVITY

Jednou z najdôležitejších aktivít pracovníkov ÚPN bola príprava a formulácia *Vyhlásenia Národnej rady Slovenskej republiky k 80. výročiu začatia deportácií Židov zo Slovenska*, pričom ÚPN sa podieľal aj na formulovaní dôvodovej správy k vyhláseniu.

V súvislosti s výročím augustovej okupácie Československa vojskami štátov Varšavskej zmluvy sa aj vzhľadom na aktuálnu zahraničnopolitickú situáciu ÚPN podieľal na viacerých kampaniach zameraných proti šíreniu dezinformácií vo verejnom priestore, a osobitne na platformách sociálnych médií. ÚPN bol jedným z členov koordinačnej skupiny viacerých inštitúcií, ktorej cieľom bola koordinácia spoločných aktivít, a v spolupráci s Policajným zborom SR natočil niekoľko krátkych tematických videí, ktoré vysvetľovali udalosti augusta 1968 širšej verejnosti, osobitne so zreteľom na vyvrátenie niektorých tvrdení zverejňovaných v konšpiračných médiách.

Posudková činnosť

Popri publikačnej, vedecko-výskumnej a osvetovej činnosti vybavovali pracovníci ÚPN aj konzultačnú činnosť súvisiacu so žiadosťami filmových spoločností, samospráv, študentov, partnerských inštitúcií a širokej verejnosti. Z radov verejnosti smerovalo najviac požiadaviek na vyhľadávanie v databázach arizovaných podnikov, prenasledovaných z náboženských dôvodov a na pátranie po osudoch rodinných príslušníkov, ktorí prišli o život počas druhej svetovej vojny, či boli po vojne zavlečení do sovietskych gulagov.

Viacero žiadostí o konzultáciu sa dotýkalo aj udalostí Augusta 1968, prenasledovania cirkví či násilnej kolektivizácie. Celkovo zabezpečili viac ako 50 takýchto odborných konzultácií.

Pracovníci ÚPN zabezpečovali aj odborné konzultácie študentom slovenských a zahraničných univerzít. V spolupráci s univerzitami pokračovala prax odborných stáží študentov, a to najmä v spolupráci s katedrami histórie filozofických fakúlt Trnavskej univerzity a Univerzity Komenského v Bratislave, ako aj Fakultou sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave.

Osobitnou agendou bolo aj v priebehu roku 2022 vybavovanie žiadostí orgánov miestnej správy a samosprávnych orgánov o odborný posudok na posúdenie vhodnosti pomenovania verejného priestranstva. V jej rámci vypracovali pracovníci ÚPN posudky na postavenie pamätníka v Dunajskej Strede (na žiadosť Národnej kriminálnej agentúry), pomenovania ulice po rodákovi z obce generálovi Ferdinandovi Čatlošovi (na žiadosť Obecného úradu obce Liptovsky Peter), pomenovania verejného priestranstva pri príležitosti 100. výročia narodenia Alexandra Dubčeka (na žiadosť Mesta Prešov) či vo veci obnovenia sochy Eugena Gudernu v Nitre (na žiadosť Nitrianskeho samosprávneho kraja). Pracovníci ÚPN tiež konzultovali vhodnosť používania symbolov kosáka a kladiva vo verejnom priestore a pomáhali s prípravou podkladov pri odhaľovaní pamätných tabúl osobám prenasledovaným v období vlády nedemokratických režimov (P. Makyna podklady k pamätnej tabuli deportovaných Židov, Múzeum mesta Ilava; P. Dubovský a F. Neupauer k pamätnej tabuli politického väzňa J. Slivku).

Medzi dôležité aktivity pracovníkov ÚPN patrilo vypracovávanie recenzných posudkov na texty vedeckého a odborného charakteru (napr. pre Metodicko-pedagogické centrum; Slovenský historický časopis; Historický zborník; Slovenskú archivistiku; Canadian Slavonic papers; Slovak Studies. Rivista dell'Istituto Storico Slovacco di Roma; Studia historica Tyrnaviensia či Múzeum mesta Bratislavy).

Pietne spomienky

ÚPN v roku 2022 pripomínal pamiatku obetí nedemokratických režimov aj prostredníctvom pietnych spomienok. V januári položili zástupcovia ÚPN veniec k pamätníku obetí holokaustu na Rybnom námestí v Bratislave. Vo februári zástupcovia ÚPN zorganizovali pietnu spomienku na obeť komunistického režimu pri pamätníku na Jakobovom námestí. Dňa 15. júna sa pri buste Jána Langoša pred Poľským inštitútom na Námestí SNP v Bratislave uskutočnila pietna spomienka na disidenta, politika a zakladateľa ÚPN. V auguste položili zástupcovia ÚPN vence k pamätníku obetiam augustovej invázie v Bratislave či politicky prenasledovaným vo väznici v Leopoldove.

Zúčastnili sa tiež viacerých spomienok na regionálnej úrovni. Zúčastnili sa tiež ďalších pietnych spomienok (25. marec, spomienka na prvý transport židovských žien a dievčat zo Slovenska v Poprade; 13. apríl, spomienka na obeť likvidácie kláštorov v Podolínci; 21. august, pietna spomienka pri Pamätníku obetiam okupácie Československa 21. augusta 1968 v Poprade). Pietne spomienky v novembri boli súčasťou Festivalu slobody.

Prezentácie publikácií ÚPN

V roku 2022 pokračovala aj distribúcia kníh, filmov a časopisu *Pamäť národa* do škôl a knižníc na Slovensku. Zároveň s vydávaním kníh sa konali prezentácie publikácií ÚPN. ÚPN sa v dňoch 10. až 13. novembra 2022 zúčastnil knižného veľtrhu Bibliotéka, na ktorom prezentoval svoje knižné tituly.

ÚPN popritom usporiadal aj viaceré ďalšie prezentácie venované knihám. Konkrétne išlo o nasledujúce prezentácie:

- Prezentácia publikácie *Generácia nádeje* (autor J. Šimulčík), 30. apríl 2022, Šintava;
- Prezentácia zborníka *'Annus mirabilis' 1989 and Slovakia: From a totalitarian regime to democracy*, 7. jún 2022, Bratislava. Súčasťou prezentácie bola prednáška prof. Wolfganga Muellera z Univerzity Viedeň: *Rok 1989 z dnešnej perspektívy*;
- Prezentácia knihy *Vyprosený a vymodlený. Listy politického väzňa Juraja Hurného z jáchymovského pekla*, september 2022, kníhkupectvo Panta rhei v Bratislave;
- Prezentácia knihy *Vyprosený a vymodlený. Listy politického väzňa Juraja Hurného z jáchymovského pekla*, 19. novembra 2022, Múzeum obetí komunizmu;
- Prezentácia knihy *Vyprosený a vymodlený. Listy politického väzňa Juraja Hurného z jáchymovského pekla*, 21. november 2022, v Hornozemplínskej knižnici vo Vranove nad Topľou.

Špecifickú formu mala prezentácia knihy *Všetku moc do rúk l'udu!* (autor T. Černák), ktorá sa konala dňa 16. mája 2022 v Prahe. Prezentácia publikácie na pôde Slovenského domu v Prahe bola spojená s prezentáciou ďalších publikácií ÚPN, ako aj celej inštitúcie, ktorá sa touto formou predstavila svojimi aktivitami aj českej verejnosti.

Agenda zákona o odoberaní tzv. nezaslúžených benefitov

Pracovníci ÚPN riešili do pozastavenia účinnosti zákona č. 283/2021 Z. z. o odobrati nezaslúžených benefitov predstaviteľom komunistického režimu Ústavným súdom pracovné úlohy súvisiace s úlohami vyplývajúcimi pre ÚPN z tohto zákona. Išlo najmä o prípravu potvrdení o období služby, ktoré sa dávali ako podklad pre krátenie dôchodkov predstaviteľom režimu. Za rok 2022 do pozastavenia účinnosti zákona pripravili celkovo 274 potvrdení o období služby, z toho bolo 260 osôb z bezpečnostných zložiek.

10 ZÁVER

ÚPN si v roku 2022 riadne plnil úlohy, ktoré mu ukladá zákon o pamäti národa. Prácu ÚPN aj naďalej determinovala priestorová situácia, keďže ÚPN sídlil na dvoch miestach, v prenájatých a vypožičaných priestoroch.

Pracovníci ÚPN pokračovali v naplňaní dlhodobých projektov i v rozvíjaní nových aktivít. Venovali sa dlhodobým činnostiam, akými sú vedecký výskum, vytváranie evidencií, dokumentácia činnosti Štátnej bezpečnosti, sprístupňovanie dokumentov z činnosti represívnych zložiek, spracovávanie archívnych fondov, služby pre bádateľov, poskytovanie informácií štátnym orgánom pre plnenie ich zákonom stanovených úloh, vzdelávacie a popularizačné aktivity, publikačná činnosť a pod.

Medzi priority ÚPN v roku 2022 patrila aplikácia zákonov o protikomunistickom odboji, delimitácie dokumentov z rezortov vnútra, obrany a spravodlivosti, ako aj riešenie priestorovej situácie ÚPN. Navýšenie finančných prostriedkov umožnilo posilnenie personálnych kapacít ÚPN.

ÚPN v roku 2022 plnil výskumné a dokumentačné úlohy v 17 okruhoch, samostatne alebo v spolupráci s partnerskými inštitúciami pripravoval 7 vedeckých konferencií, seminárov a workshopov. Zamestnanci ÚPN aktívne vystúpili na 16 vedeckých podujatiach, v rôznych typoch vedeckých a odborných časopisov, zborníkov a iných publikácií mali celkovo 63 publikačných výstupov. ÚPN nakrútil 34 svedeckých výpovedí v rámci zaznamenávania výpovedí svedkov obdobia neslobody, samostatne vydal 4 knižné publikácie. V rámci osvetových a vzdelávacích aktivít pripravil 8 diskusných večerov a na ďalších 16 diskusiách aktívne participoval, taktiež pripravil 55 prednášok pre študentov a verejnosť. Informácie o období neslobody sprostredkoval aj prostredníctvom 3 nových výstav, v roku 2022 boli reінštalované ďalšie 4 výstavy. Pracovníci ÚPN taktiež pripravili 6 informačných bulletinov a 20 vzdelávacích videí. ÚPN obslúžil 352 bádateľských návštev. Žiadateľom v zmysle zákona o pamäti národa sprístupnil celkovo 6 270 strán, zdigitalizovaných bolo celkovo 121 969 strán dokumentov, z toho 97 931 strán papierových a 21 415 mikrofišových. Zároveň prebiehala digitalizácia kartotečných lístkov Krajskej správy ZNB Bratislava a Banská Bystrica v počte 8 083 snímok. V roku 2022 ÚPN priznal postavenie účastníka protikomunistického odboja v 102 prípadoch a udelil štatút veterána protikomunistického odboja 99 osobám.

S cieľom ďalšieho rozvoja a plnenia úloh vyplývajúcich ÚPN zo zákona bude v najbližšej dobe potrebné riešiť rekonštrukciu nehnuteľností v správe ÚPN a otázku navýšenia finančných prostriedkov, ktoré umožnia stabilizáciu personálnych kapacít ÚPN tak, aby aj naďalej bolo možné na potrebnej úrovni plniť všetky úlohy.

V záujme nastolenia spravodlivosti bude ÚPN aj naďalej vyvíjať a podporovať aktivity súvisiace s vyrovnávaním sa s totalitnou minulosťou, odškodnením obetí a nápravou spáchaných krívd, ako aj vznikom múzea totalitných režimov. Pretože sme presvedčení, že dôkladné poznanie našej totalitnej minulosti vytvára základné predpoklady pre posilnenie našej demokratickej súčasnosti i budúcnosti.